

A drogprobléma megközelítése és kezelése a Belvárosi Tanodában

Gyórik Edit

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ I

ELŐSZÓ II

BEVEZETÉS

MIÉRT FOGLALKOZUNK A DROGPROBLÉMÁVAL?

HOGYAN VISZONYULUNK A DROGPROBLÉMÁHOZ?

MIT TESZ A TANODA?

HOGYAN VALÓSULNAK MEG A MINDENNAPI GYAKORLATBAN EZEK A FELADATOK?

ISMERETFEJLESZTÉS, SZEMLELETFORMÁLÁS

A PRÓBÁLKOZÓK, ALKALMI FOGYASZTÓK KEZELÉSE

A KÁBÍTÓSZERFÜGGŐK TÁMOGATÁSA

RESZOCIALIZÁCIÓ

A SEGÍTŐ SZEREPE ÉS VISELKEDÉSE

A KÁBÍTÓSZER-FOGYASZTÓK TANÍTÁSA

EGYÜTTMŰKÖDÉS MÁS INTÉZMÉNYEKSEL

MIT TEKINTÜNK EREDMÉNYNEK?

MELLÉKLET

A MAGYARORSZÁGON LEGINKÁBB ELTERJEDT KÁBÍTÓSZERES ÉS KÁBÍTÓSZERPÓTLÓ ANYAGOK

A KÁBÍTÓSZER HASZNÁLATÁRA UTALÓ TÜNETEK ÉS TÁRGYAK

A KÁBÍTÓSZER-FOGYASZTÁS ÉS -KERESKEDÉS JOGI VONATKOZÁSAI

A KÁBÍTÓSZER-FOGYASZTÁS HATÁSA A BŰNÜGYI HELYZETRE

A MEDIÁN KÖZVÉLEMÉNY-ÉS PIACKUTATÓ KFT. FELMÉRÉSE A MAGYARORSZÁGI KÁBÍTÓSZERHELYZET

MEGÍTÉLÉSÉRŐL

HASZNOS CÍMEK

AJÁNLOTT KÖNYVEK ÉS KIADVÁNYOK

A DROGPROBLÉMÁK ÉS DROGMŰHELY CÍMŰ KIADVÁNY MEGJELENT KÖTETEI

ELŐSZÓ I

Miközben a beilleszkedési zavarokkal küszködő és a normál oktatási intézmények szabályaihoz alkalmazkodni képtelen fiatalok száma évről évre növekszik, még mindig szinte egyedülálló oktatási intézménynek számít a Belvárosi Tanoda, amely éppen ezeknek a máshonnan elutasított, kizárt, senkinek sem kellő, problémás fiataloknak az oktatását és nevelését vállalja. Eddigi működésének eredményeit legfőképpen annak köszönheti, hogy pedagógusainak sikerült a toleranciát a szakszerűséggel párosítaniuk, és a lehető legnehezebbet: személyközpontú, problémaérzékeny és mégis hatékony oktatási gyakorlatot megvalósítaniuk.

A Belvárosi Tanoda nem a drogos fiatalok kezelésére vagy oktatására szakosodott intézmény, a problémát (sok más egyéb között) az ide járó gyerekek hozták be a Tanodába, és az itt dolgozó pedagógusok ezúttal sem tértek ki a feladat elől. A drogfüggő fiatalok gyógyítására nem vállalkozhattak ugyan, de a megértést, a segítséget és a befogadást soha nem tagadták meg senkitől. Ebben a tekintetben is hiánypótló a tevékenységük, mert jelentős részt vállalnak abban, hogy a leginkább veszélyeztetett gyerekeket megóvják a drogfogyasztástól, és a drogproblémára szakosodott egészségügyi intézményekkel együttműködve menedéket, illetve kapaszkodót nyújtsanak azoknak a gyerekeknek, akik szabadulni próbálnak önpusztító életmódjuktól.

Gyórik Edit írása azokról a gondokról, tépelődésekről, kísérletekről és eredményekről szól őszintén és továbbgondolásra érdemesen, amelyek a drogos fiatalok nevelése, illetve "reszocializációja" során a Tanodában összegyűltek.

A Soros Alapítvány Közoktatásfejlesztési Programjának kuratóriuma nemcsak azért tartja fontosnak, hogy ez a tanulmány minél szélesebb körben olvashatóra találjon, mert a Tanodában összegyűjtött tapasztalatokat más intézmények pedagógusai is hasznosíthatják, hanem azért is, mert példaértékűnek tartja azt a pedagógusi értékrendet, amely e tanulmány soraiból kitetszik: az elutasítás, az elítélés, a büntetés és a kiközösítés helyett a toleranciát, a megértést, a segítségnyújtást és a befogadást.

Liskó Ilona a Soros Alapítvány Közoktatás-fejlesztési Programja kuratóriumának tagja

ELŐSZÓ II

Egyre többen, egyre gyakrabban és egyre több diszciplína képviselőjében szólnak a drogproblémákról. Az utóbbi években megelégnélül diskurzus azonban még mindig egyoldalúnak tűnik fel, hiszen a kábítószerfogyasztással foglalkozó megnyilvánulások középpontjában a szerek állnak. Nap mint nap értesülhetünk az illegális drogok előállításának, kereskedelmének, beszerzésének, élvezetének és lefoglalásának szenzációsnak ható részleteiről. Viszonylagos farmakológiai, bűnüldözési és jogi tájékozottságunk könnyen elfeledtetni velünk, hogy a drogozás nem szűkíthető le csak a kémiai anyagokra, hiszen minden esetben három tényező, a szer, a személy és a szociokulturális környezet találkozásának eredményeként rögzül. A fogyasztás terjedése nem magyarázható kizárólag a kábítószeres vonzónak ítélt tulajdonságaival és elérhetőségével.

A három említett mozzanat kölcsönhatásából születő drogproblémák valójában nagyon árnyalt megközelítést igényelnek. A különböző szerek használata esetén nemcsak az élettani hatások, de a hatóanyagkoncentráció és a tisztasági fok, továbbá a szervezetet érő funkciókárosodások, a függőség és a túladagolás valószínűsége is jelentős eltéréseket mutat. Bizonyos

kábítószerrel könnyen és gyorsan komoly fizikai és lelki függőséget, mérgezési állapotot alakíthatnak ki, míg másoknál ennek kockázata kisebb. A második paraméter a személy, a maga sajátos genetikai, biológiai, pszichológiai jellemzőivel, készségeivel, élményvilágával és életútjával. Ebből a szempontból is leírható kedvezőbb és hátrányosabb konstellációk, azaz egy "sebezhetőbb" alany életében egy ártalmatlan tünő szer is markánsabb nyomot hagyhat. Végül a drog és az egyén egy adott szociokulturális miliőben találkozik, amely döntő mértékben formálja az utóbbi értékeit, normáit, szokásait és viselkedését. A droghasználatban és a környezet erre adott válaszában kultúránként, korszakunként, társadalmi rétegenként, élethelyzeteként nagy differenciák adódhatnak. A mindezek eredőjeként előálló bonyolult képlet egyedi és szükség esetén komplex beavatkozást indokol.

A leegyszerűsítés és torzítás nemcsak teoretikus szempontból, de a gyakorlat síkján is igen veszélyes, mert hibás szerepértelmezésekre ad módot. Ha a kábítószerrel pusztán a kábító hatású anyagok léte tehető felelőssé, akkor elegendő tiltani, üldözni és kiiktatni a szereket, azaz a probléma kezelése a rendészeti szervek feladata. Ha azonban a szenvedélybetegségek kialakulásában a személyiség és miliőártalmak is meghatározó szerepet játszanak, akkor jóval nagyobb figyelmet kell szentelnünk a családnak, az iskolának, a kortárs csoportoknak és a segítő intézmények prevenciós és korrekciós lehetőségeinek.

A fiatalok drogfogyasztásában gyakorta tükröződnek a szocializáció során elszenvedett megrázkódtatások, a feldolgozatlan veszteségek, a család működésének zavarai, a neveltetés anomáliái. Ezek a körülmények gátolhatják, késleltethetik az egészséges identitásfejlődést, ami az élettel járó feladatoktól és kihívásoktól való félelemben fejeződik ki. A kábítószerrel sokszor a hiányok pótlására irányuló tudattalan törekvésként, sőt öngyógyítási kísérletként értékelhető. Az érzelmileg labilis, rosszul kommunikáló, kapcsolatteremtési és önértékelési gondokkal küzdő, teljesítményhelyzetekben kudarcokat halmozó serdülők számára vigaszt, menedéket, kötődést jelenthet. Amíg a drog a pszichés egyensúly fenntartásának eszköze, addig vitális funkciót tölt be, és a szankciók visszatartó ereje korlátozottan bizonyul majd.

A probléma mélységére olyan jelekből következtethetünk, mint a szer típusa, a használat gyakorisága és körülményei, az alkalmazott adag nagysága, a szervezetbe történő bevitel módja, a fogyasztás motivációs háttere és következményei. A fiatalok többsége csak futólag találkozik a drogokkal, és nem is kerül érdemi kontaktusba velük. A rendszeressé váló, növekvő adagokban történő, elvonási tünetekkel kísért, egyre kevésbé kontrollált drogozás már a hozzászokás, illetve a függőség kialakulását valószínűsíti. Az ehhez vezető úton azonban - elsősorban a család és az iskola számára - számtalan lehetőség adódik a folyamat visszafordítására. Ma még tanítványaik drogozásának tényével szemben a pedagógusok többsége fegyvertelennek érzi magát, és pánikkal, tagadással, elhárítással reagál rá. A családokhoz hasonlóan szégyenletes titoknak bélyegzi a dolgot, amit csak akkor vesz tudomásul, ha már elkerülhetetlen. Némi hezitálás után a legszokványosabb válasz a büntetés, majd az intézményből történő kizárás, ami nagyobb veszteségeket, törést okozhat a fiatalok életében, mint maga a droghasználat.

A Soros oktatási füzetek legújabb számában egy olyan speciális iskolával ismerkedhetünk meg, amely küldetésének érzi a drogozó fiatalok segítségét. A Belvárosi Tanoda - amely éppen a többi intézményből lemorzsolódott középiskolásokat fogadja - tudatosan felkészült erre a vállalkozásra. Tanárai új esélyeket, pozitív célokat és stabil, drogmentes keretet szeretnének adni a kábítószerrel veszélyeztetetteknek. Érdeklődésük homlokterében nem a szer, hanem a személyiség egésze áll. Úgy vélik, az iskola az önmegvalósítás terepe, és az itt elért sikerek, eredmények az élet más szféráiban is fejlődést indítanak el. Tevékenységük a kortárs csoport támogató attitűdjén, a felnőttekkel kialakított segítő kapcsolatokon és a személyre szabott tanulási program és mód kidolgozásán alapul. Ez persze feltételezi mindkét fél részéről a probléma nyílt kezelését és az érintett diák kedvező belső motivációját, hiszen a változást neki kell célul kitűzni. Itt minden szereplő komoly erőfeszítéseket tesz: a pedagógusok a folyamatos önképzésre, az ésszerű követelmények és az individualizált bánásmód érvényesítésére, a másik motivációjának ébrentartására, a fiatalok pedig a folyamatos teljesítményre, a szabálykövetésre, a drogfogyasztás visszaszorítására.

A Belvárosi Tanoda munkatársi gárdája ugyanakkor nem érzi mindenhatónak magát, nagyon is tisztában van lehetőségeivel és korlátaival. Helyesen jelöli meg saját kompetenciakörét, ami a reszocializáció, és nem a gyógyítás. Nyilvánvaló, hogy ez a modell nem valósítható meg bármely oktatási intézményben, de a szemléletmódot és az elkötelezettséget illetően minden iskolának ebben az irányban kell haladnia. Az itt dolgozók nyitottsága, érzékenysége, tudatossága és önmagával szembeni igényessége példaértékű lehet minden pedagógus számára.

Komáromi Éva pszichológus



Marek Kotanski

"Csak arra lehet számítani, hogy a narkós önmaga is képes rátalálni a narkotikumok nélküli élet értelmére. Mi csak annyit tehetünk, hogy alkalmas helyzetet teremtünk, amelyben megvalósíthatja a saját elhatározását."

BEVEZETÉS

A Belvárosi Tanoda megalakulása óta találkozik és foglalkozik szenvedélybetegekkel. Diákjaink között mindig voltak és vannak is kábítószer és alkoholfüggő fiatalok.

E kötetben szeretnénk bemutatni, hogyan viszonyulunk ehhez a problémához, és hogyan dolgozunk vele. Mit teszünk, tehetünk, ha szenvedélybeteg fiatalokat veszünk fel az iskolába? Szeretnénk megosztani tapasztalatainkat és eddig szerzett tudásunkat, mely elsősorban mindennapi munkánkból és az érintett fiatalokkal folyamatosan fenntartott kapcsolatunkból táplálkozik. Mára kialakult gondolkodásmódunkat és megoldási módjainkat elsősorban a velük közösen átélt helyzetek, hibák és eredmények formálták és formálják folyamatosan.

A veszélyeztetett korcsoport elsősorban az ifjúság. Ezért elengedhetetlen, hogy a pedagógusok - akik naponta találkoznak e korosztállyal - alapvető információkkal rendelkezzenek e témáról. A pedagógustársadalom ugyanakkor nincs felkészítve, hogy reagálni tudjon a szenvedélybetegségekkel kapcsolatban felmerülő kihívásokra és problémákra, hiszen a tanárképzés nem foglalkozik ezzel a kérdéssel.

Az alábbiakban a szenvedélybetegségek közül (kábitószer-, alkohol-, számítógép, szerencsejáték- stb. függőségek) a kábítószerprobléma kezelését mutatjuk be a Tanoda keretei között, mert azt tapasztaltuk, hogy a tájékozatlanság és félelem e kérdéskörrel kapcsolatban a legerősebb.

A kötet végén található mellékletben összegyűjtöttünk néhány olyan információt, ami fontos lehet a kábítószerkérdéssel foglalkozni kívánók számára.

MIÉRT FOGLALKOZUNK A DROGPROBLÉMÁVAL?

A Tanodába - megalakulásától kezdve - jelentkeznek kábítószer-fogyasztó fiatalok. Az évek során elterjedt a hír ebben a szubkultúrában, hogy van egy olyan iskola, ahol a drogosok is próbálkozhatnak félbeszakított tanulmányaik befejezésével. Vannak, akiket aggódo barátai vagy végzett tanodások hoznak el, másokat az őket kezelő szakemberek irányítanak hozzánk.

A jelentkezés az esetek nagy százalékában önmagában még nem jelenti, hogy az illető a kábítószer-fogyasztás abbahagyásának vagy akár az arról való beszélgetésnek a szándékával érkezik. Főleg iskolát keres, ahol, úgy hiszi, képes lesz tanulni. Jelentkezésekor általában nem is gondol arra, hogy már az Első Beszélgetésen szóba fognak kerülni a tanulást akadályozó egyéb problémái is. A tanulásról pedig csak akkor eshet szó, ha életvitelén is változtatni kíván.

Az első találkozás, beszélgetés a Tanoda Ügyeletén történik. Az ügyeletes (egy segítő-oktató) kérdéseket tesz fel a jelentkező eddigi iskolai pályafutásáról, élettörténetéről, jelenlegi életkörülményeiről, életviteléről, szabadidős tevékenységéről, terveiről, céljairól. A figyelem, a ráhangoltság és a bizalom légkörében a bajban lévő fiatal hamar beszélni kezd iskolából való kimaradásának hátteréről, okairól, és általában már ilyenkor maga hozza szóba aktuális helyzetét és kapcsolatát a kábítószerrel. Ugyanakkor az évek során magunk is megtanultunk rákérdezni és jól kérdezni ezekre a problémákra, és kialakult valamiféle "szimatunk" is. Tapasztaltuk, hogy az ember minél több kábítószerrel találkozik, minél jobban figyel és próbálja megérteni helyzetüket, furcsa világukat, személyiségüket, egyre inkább meg tudja állapítani, van-e valakinek köze a drogokhoz. A legfontosabb mégis az, hogy ezek a beszélgetések olyan légkörben zajlanak, melyben a fiatal úgy érzi, nem kell sem szégyellnie problémáját, sem félnie. Próbáljuk vele megértetni és tisztázni, hogy tanulási elképzelései csak akkor reálisak, ha párhuzamosan foglalkozni akar egyéb problémáival is, és így próbálja igénybe venni felkínált segítségünket. A legtöbben - e segítség reményében - hamar megnyílnak, és szívesen, őszintén beszélnek. Inkább azt tapasztaljuk, hogy a szorongásnál és

félelemnél is erősebb a probléma megosztásának igénye egy olyan személlyel, aki meghallgatja és megérti őket, elfogadja helyzetüket, és valamilyen kiutat, legalábbis annak esélyét kínálja. A jelentkezések nagy száma és az első lépések, a kapcsolatfelvételek sikere volt a legmeggyőzőbb érv emellett, hogy a kábítószerproblémával foglalkoznunk kell.

Számíthatunk is erre, hiszen a kábítószer-fogyasztással járó életvezetés nem teszi lehetővé sem a mindennapi iskolába járást, sem a tanulást. Így rendszerint kimaradáshoz vezet.

Ráadásul az iskolák személytelen, teljesítményorientált légköre nem csökkenti a veszélyeztetettséget. Sok esetben az eleve labilis személyiségű, befolyásolható, kiábrándult, a helyét, szerepét, feladatát hiába kereső, a problémamegoldásban járatlan, szorongó serdülő ebben a légkörben sokszor még elveszettebb lesz, s még könnyebben fordul a látszatmegoldást kínáló kábítószerre. Ha pedig kimarad az iskolából, elveszíti az ebben az életszakaszban meghatározó perspektívát: a tanulást mint életéslynövelő tényezőt s konkrét napi feladatot. Megszakad az utolsó kapcsolat is a felnőttek, egészséges kortársak világával, elvesznek a lehetséges támaszok, segítségük, minták, kivezető utak. A fiatal mind jobban elmagányosodik, és egy - számára vonzó, valójában - szűk, perspektíva nélküli, kilátástalan szubkultúrába kerül. Életét és lehetőségeit itt már nem az emberi kapcsolatok és az azokból táplálkozó továbblépés, fejlődés esélye, hanem kizárólag az "anyag"(a kábítószer) határozza meg. Minden gondolata, cselekedete ennek megszerzésére irányul. Személyisége teljesen eltorzul. Valódi kapcsolatok, értékek, hit, önbecsülés és szabályok betartása nélkül él, ami pszichésen, morálisan, szellemileg és testileg egyaránt roncsolja, elpusztítja az embert. Olyan örvény ez, amiből nehéz a visszaút. Egyedül, támogatás nélkül talán nem is lehetséges.

Tudjuk és tapasztaljuk, hogy mára a kábítószer szinte szerves része a fiatalok világának. Különösen jellemző ez a Tanodába jelentkezőkre, hiszen ők az átlagnál veszélyeztetettebbek. Mindannyian egy deviáns karrier elején vagy közepén tartanak. Életmódjuk miatt többnyire elkerülhetetlen, hogy találkozzanak a kábítószerrel, lelkiállapotuk pedig fokozottan hajlamosítja őket azok kipróbálására. A kábítószerproblémával foglalkozni tehát elkerülhetetlen a Tanodában.



HOGYAN VISZONYULUNK A DROGPROBLÉMÁHOZ?

Tapasztalataink alapján meggyőződésünkké vált, hogy a drogfogyasztás mint minden más deviancia-probléma - csak tünet, melynek háttérében sok egyéb rendezetlenség áll. Kevés a biztonságos kapaszkodó a fiatalok számára egy egészséges és értelmes életvitel kialakításához. A társadalom által is preferált vagy megvalósított értékek, életformák bizonytalanok, a gyakorlatban ritkán működőképesek, zavarosak, torzok, sőt olykor elfogadhatatlanok (például család, fogyasztói magatartás, stressz, frusztráció). Környezetüket alig jellemzi azoknak az értékeknek, magatartásformáknak a megvalósulása, melyekre a fiatalok mindig érzékenyek, melyekhez könnyen tudnának csatlakozni, alkalmazkodni: az együttérzés, szeretet, barátság, tartalmas emberi kapcsolatok, őszinteség, bizalom. Ritka az értelmes, az intellektust és a pszichét igénybe vevő, lekötő, kreativitást igénylő feladat. Azok a kérdések, melyek a serdülőket foglalkoztatják, csak elvétve merülnek fel az iskolában vagy a családban.

A Tanodában kialakított álláspontunk szerint a drogprobléma megközelítésében nem megoldás, hogy figyelmeztetünk a veszélyekre vagy tiltjuk a drogfogyasztást. Figyelmünket elsősorban a szenvedélybetegségek háttérében lappangó problémák megoldására, tudatosítására kell fordítanunk, s ezzel párhuzamosan olyan tanulási lehetőségeket, módot és tartalmakat kínálunk, melyek elfogadhatók, elvégezhetőek és értékesek a fiatalok számára. Nem a drog, hanem az ember, a teljes személyiség áll érdeklődésünk középpontjában: őt próbáljuk megérteni és változásában támogatni.



Közös munkánk során megértettük, hogy ehhez eszköz lehet az iskola is. A kábítószerfogyasztó fiatal számára azt a konkrét esélyt jelentheti - melynek első lépése a drogtól való megszabadulás -, hogy ha változni akar, a Tanodában segítséget és támogatást kaphat, majd tanulhat, és érettségihez juthat. A kábítószerfogyasztó fiatal számára azt a konkrét esélyt jelentheti, ha változni akar - aminek első lépése a drogtól való megszabadulás -, hogy abban itt segítséget és támogatást kaphat, majd tanulhat és érettségihez juthat. Ebben a korban az iskola a kortárs kapcsolatok elsődleges színtere. Itt naponta találkozhat olyan társaival, akik már végigjárták ezt a nehéz utat, és építeni kezdhet más, drogmentes kapcsolatokat. A reménytelenség és a magány, amelyben eddig élt, megszűnhet, és a tanulás közben célok fogalmazódhatnak meg, melyekért érdemes munkálkodni.

Legfontosabb feladatunknak azt tartjuk, hogy képesek legyünk kapcsolatot létesíteni, majd azt alakítani a drogfogyasztó fiatalokkal, valódi érdeklődéssel figyeljünk rájuk. Olyan légkört próbálunk teremteni az iskolában, magatartásunkat úgy próbáljuk formálni, hogy érdemes legyen bejönni, visszatérni, és itt új, perspektívákat jelző kapcsolatokat és feladatokat találni egy értelmes élet választásának esélye érdekében. A tanulás-tanítás folyamatát is emberi kapcsolatként fogjuk fel. A tanítás részének tekintjük a beszélgetéseket, és akár ezeken, akár a konkrét tantárgypedagógiai munkán keresztül segítjük a személyiség fejlődését, változásait. E magatartás fontos része, hogy sikerüljön megteremteni a kölcsönös bizalmat, a kötődést és ennek alapján a kölcsönös elvárásokat.

Úgy tapasztaltuk, csak annyit tehetünk, hogy helyet, lehetőséget és kereteket biztosítunk azok számára, akik úgy döntenek, szakítanak a kábítószerrel, hogy kapaszkodókat találhassanak nálunk ennek megvalósításához.

MIT TESZ A TANODA?

Eleinte - az első felvételük idején - inkább csak kétségbeesett segítségkérésüket hallottuk vagy éreztük meg, és a felvételükkel kapcsolatos döntés nem feltétlenül tudatos koncepcióeredménye volt. Csak azt tudtuk, hogy túlságosan is bajban vannak és magányosak ahhoz, hogy kizárjuk őket a Tanoda keretei közül. Mára sokat tanultunk tőlük és velük. Sokkal tudatosabban dolgozunk a problémával, de tisztában vagyunk azzal is, hogy a nagy energiabefektetés mellett is kevés sikerre számíthatunk. A Tanodatevékenységnek mégis szerves része a kábítószerbetegekkel való foglalkozás. Ezért minden évben veszünk fel kábítószerfogyasztókat, de mára kikristályosodtak felvételükkel kapcsolatos szempontjaink:

- hány kábítószerfogyasztót "bír el" a maximált 40 fős létszámkeret (nem cél és nem is volna hatékony, ha csak kábítószeresekkel foglalkoznánk);
- valamelyik segítő kíván-e személy szerint foglalkozni a jelölttel (el tudja-e képzelni, hogy segítő párja legyen);
- hiszünk-e abban, hogy felvétele változást indít el a drogkarrierjében (biztosan soha nem tudhatjuk);
- kialakult-e valamilyen előzetes kötődése a Tanodával (ügyleti vagy klubkeretben végzett gondozás, kapcsolattartás, segítő kapcsolat alakulása);
- mit tett eddig azért, hogy bekerüljön? Intézményünk kereteit meghaladja a gyógyítás vagy a rehabilitáció, de nagy szerepünk lehet a perspektívanújtásban, a gyógyulási és életésélyek megmutatásában, mintaadásban és új, egészséges kapcsolatok kialakításának kínálásában; vagy pusztán abban - és ez sem kevés -, hogy az el- és megítélés vagy oda nem figyelés helyett elfogadómagatartást képviselünk. Mint segítő intézmény és mint iskola is kötelességünk, hogy lehetőséget adjunk a drogfogyasztóknak: változtassanak életükön.

Az évek során kialakultak azok a területek, ahol - a magunk keretei között - kísérletet tudunk tenni a probléma megelőzésére, illetve kezelésére:

- ismeretfejlesztés, szemléletformálás: a kábítószerkérdéssel kapcsolatos információk nyílt kezelése, saját folyamatos tanulásunk és tájékozódásunk; alapos, a témával kapcsolatos ismeretek minden oldalú tájékoztatása mindazon fiataloknak, akik még nem próbáltak kábítószer-fogyasztással (megelőző munka);
- az ismerkedők, próbálkozók, alkalmi fogyasztók "megállítása"(esetkezelés és tanítás összefonódása);
- kábítószerfüggők támogatása az absztinenciával és/vagy a felépüléssel kapcsolatos döntés erősítésében (kapcsolatfenntartás a Tanodával, illetve egy segítő személlyel);
- reszocializálás hosszabb távú kezelésben részesült, függőségtől megszabadult fiatalok számára, akik a normális, mindennapi életbe való visszailleszkedést tanulják, próbálgatják.

Hogyan valósulnak meg a mindennapi gyakorlatban ezek a feladatok?

Az intézmény tevékenysége és gondolkodásmódja biztosítja a keretet, amelyben a kábítószer-fogyasztókat is fogadni tudjuk. Ezen túl munkánkhoz ezt a területét kiemelten befolyásolja alapszabályunk, a kortárs csoport támogatómagatartása, a segítő pármunka és a személyre szabott tanulási program és mód. Alapszabályunk kimondja:

"Alkoholt és kábítószer fogyasztani és árusítani a Tanoda működési helyén és idejében tilos! E szabály megszegése esetén a stáb bármely tagja hazaküldhet és igazolatlan napra terjeszt fel, a behozott alkoholt vagy kábítószer pedig megsemmisíti.

Ha alkohol vagy kábítószer befolyása alatt állsz, a stáb bármely tagja hazaküldhet és igazolatlan napra terjeszthet fel." (BTA Nappali Tagozat Alapszabálya)

E szabályok kimondása elsősorban azt a célt szolgálja, hogy a Tanoda egy "tisza hely" (kábitószer- és alkoholfogyasztás-, valamint árusításmentes) legyen. Ez nem pusztán az intézmény működőképességének feltétele: elsősorban az érintettek védelmét szolgálja. Lehetővé teszi, hogy olyan környezetbe kerüljenek, ahol nyugodtan tölthetnek el néhány órát. Ugyanakkor a problémában nem érintett diákjaink védelmét is célozza. Természetesen egy szabály pusztán kimondása - még ha az érintettek maximálisan egyet értenek is vele - nem azonos automatikus megvalósulásával. Különösen érvényes ez kábítószerfüggők esetében. Hiszen az elvi egyetértés nem jelenti, hogy képesek abbahagyni a drogfogyasztást. (Ez csak olyan terápiás közösségben érhető el, ahol az együttlét állandó.) A Tanodában ez a szabály inkább a szándékot, az alapállást jelezheti, és fontos eredmény, hogy diákjaink és az érintettek is segítenek, törekszenek a betartására. A Tanoda területén nincs sem árusítás, sem titkos fogyasztás. Úgy tetszik, a szubkultúrában az a kép alakult ki rólunk, hogy nálunk nem érdemes árusítással próbálkozni. Ebben nagy segítségünkre vannak diákjaink és azok a kábítószer-fogyasztók, akik elkezdtek velünk dolgozni. Néha - különösen az első években - előfordult, hogy megjelent a Tanoda területén egy-egy "dealer" (kábitószer árusító). Ezekben az esetekben pillanatok alatt pánikszertű együttműködés alakult ki, s maguk a kábítószer-fogyasztók is segítettek, hogy viselkedésünkkel azt közvetítsük: árusoknak itt nincs helye és terepe! (Amikor a kívülről jövő, nem tanodás kábítószer kínált, mindenki elutasította, és kikérte magának a feltételezést, hogy itt vevőkre található.) Nem volt nehéz még a kábítószer-fogyasztókkal sem megértetni szándékainkat, és támogatómagatartásunk együttműködésre készítette őket. Saját esélyeik és közös munkánk érdekében tartják távol a dealereket.

A helyzet bonyolultabb, amikor egy kábítószerfüggővel tartjuk a kapcsolatot vagy vesszük fel az iskolába. Hiszen egy komoly függőségben szenvedő beteg soha nem tud szabályokat betartani. A napi szükséges drogmennyiség megszerzése érdekében általában árusítania is kell. De velük is próbáljuk megértetni, miért nem kínálhatnak senkinek kábítószer a Tanoda területén. Ennek elfogadását sem tiltással vagy tekintélyelvű megközelítéssel próbáljuk elérni. Inkább a bizalmukat igyekszünk elnyerni. A legnagyobb erő azonban a diákok és a segítőik együttműködése. Az a légkör, melyben minden kábítószerrel kapcsolatos kérdést, eseményt nyíltan kezelünk és az egyénizéseken (segítő és párja heti rendszerességű beszélgetése) sokat beszélgetünk erről - az egyetlen garancia arra, hogy a Tanoda "tisza hely" maradjon. Diákjaink mindig tájékoztatnak bennünket és egymást, ha valaki kábítószerrel kínálja őket, még akkor is, ha az illető tanodás diák. Gyorsan megértették, hogy ez nem "spiclikedés", hanem közös munkánkat és a kábítószeresek érdekét egyaránt szolgáló együttműködés. Így az információk a Tanodán belül mindig gyorsan körbejárnak, és egy felmerülő problémát azonnal kezelni lehet. Ezen elsősorban az érintettekkel való megbeszélést értjük. Soha nem fenyegetőzünk például az iskolából való "kirúgással" vagy a segítő kapcsolat megszakításával. Mindig kérünk és érvelünk. Van, hogy keményen, de mindig abból a célból, hogy folytathassuk az együttműködést. Úgy látjuk, ez a hangvétel célravezetőbb. Az, hogy egy kábítószerfüggő fenntartja-e a kapcsolatot velünk vagy sem, úgysem a mi döntésünk, kizárólag és mindig az övé. De amikor már kialakult valamiféle kötődése a Tanodához, tapasztalataink szerint próbálja betartani a kereteket, időről időre visszatér, és tart e kapcsolat megszakadásától.

Ez az "itt úgyis mindenki mindig mindent tud" légkör, úgy tűnik, nagy segítség a szabályok betartásában. Talán ez az, ami inkább tekintélyt ad, és megvéd bennünket a dealerektől. Biztos, hogy ebben szerepe van annak is, hogy az árusítás büntetendő cselekmény, és ilyen légkörben nem lehet eltitkolni: a dealer szempontjából tehát veszélyes hely a Tanoda.

Fontos az is, hogy az iskolában töltött időben munka- és tanulásképes állapotra törekedjünk. Ezért mondjuk ki az alapszabályban, hogy kábítószer befolyása alatt nem lehet a Tanodában tartózkodni. Ezzel azt sugalljuk, hogy nem hisszük és nem fogadjuk el azt a gondolkodásmódot, melyre a kábítószer-fogyasztók sokszor hivatkoznak (különösen a marihuána- és hasisfogyasztók), hogy lehet, sőt hatékonyabb ilyen állapotban tanulni. (Sok példára tudnak hivatkozni e gondolatokról igazolására a művészvilágból, az irodalmi életből stb.) Erről a gondolkodásmódról lehet vitatkozni, mivel azonban a mi célunk a szenvedélybetegségtől való megszabadulás támogatása, mindig, minden helyzetben azt képviseljük, hogy a kábítószerfogyasztás torzítja a személyiséget és a tanulási képességeket. Mivel a mindennapos iskolába járás és az ott elvégzendő feladatok keret adnak az életmódváltáshoz, e szabály betartását végtelen türelemmel, naponta elmondva képviseljük. A drogokkal először találkozó vagy alkalmi fogyasztók számára a szabály megszegésének következménye - az igazolatlan nap -, úgy tűnik, visszatartóerő. Természetesen csak akkor, ha mindez a diák személyének folyamatos

támogatásával, egyéb háttérproblémáinak közös feldolgozásával párosul (egyénizés, segítő kapcsolat működése). Az ő esetükben még erősebb a Tanoda mint utolsó életesély vonzása, mint a drogok csábítása.

Más a helyzet a függőkkel. Gyorsan megtanultuk, hogy számukra ez a szabály betarthatatlan, és nem jelent semmit. Akkor sem, ha megígérik, és látszólag szándékukban áll betartani. Eleinte hittünk fogadkozásaikban, meggyőző "leállni" akarásukban, de hamar ráébredtünk: az ő kezelésükben nemcsak ez a szabály nem alkalmazható, de maga a Tanoda sem igazi esély. Mégis foglalkozunk velük, és vannak, akiket fel is veszünk. Komoly problémát jelentett feldolgoznunk, hogy ebben az esetben viszont el kell fogadnunk: nem várható el tőlük, hogy "tisztán" jöjjenek be az iskolába tehát a magunk és a Tanoda szempontjából nem vagyunk következetesek. Hogy mégis dolgozunk velük is, azt az első esetek tapasztalatai érezték meg bennünk. A reggeli telefonhívások, amikor egy kábítószerfüggő képes volt beszólni, hogy nem tud tisztán bejönni, most mit tegyen. Ha nem jön be, megszeg egy szabályt, ha bejön - nem "tisztán"-, akkor is. Amikor valaki napokra eltűnt, de a pénteki egyénizéskor valahogy mégis megjelent, természetesen "beállva" (kábitószeres állapotban). Nem volt könnyű eldönteni, mit tegyünk ilyen helyzetekben. Eleinte ösztönösen inkább, de mindig úgy határoztunk, jöjjön be az iskolába. Látszólag talán értelmetlennek tűnik ez a döntés, hisz mit kezdhetünk valakivel ilyen állapotban? Ma már az eredmények tükrében - mégis úgy gondoljuk, ez a jó döntés. A kábítószerfüggőkkel kapcsolatban egyáltalán nem fontosak a szabályok, csak az, hogy szinte érthetetlen módon kialakul a kötődésük, ami azt jelzi, a Tanoda mint egyetlen drogmentes kapcsolat talán érlelni tudja a "leállás" felé vezető elhatározást. Konkrét lehetőséget és célt jelent: az iskola elvégzését. Tőlük nem várhatjuk el a szabályok betartását és a mindennapos iskolába járást sem. Bár velük folytatott beszélgetéseinkben mégis mindig ezt képviseljük. (Tanulásról pedig valójában szó sincs.) Azért tesszük, hogy érezzék: itt számítanak rájuk, nem feledkeznek meg róluk, és hisznek abban, hogy képesek lesznek változni. A kapcsolat fenntartása a célunk, ami segítség lehet a drogoktól való megszabaduláshoz vezető belső döntés meghozatalában. S ha a döntés megszületik, és az illető bármilyen kezelést kezdeményez, végig támogatjuk, mellette vagyunk annak reményében, hogy később bekapcsolódhat a valódi munkába, megkezdheti tanulmányait egy olyan helyen, ahol ismerik az előéletét, és a megfelelő módon tudnak bánni vele.

E szabály kapcsán felmerül a kérdés: vajon mindig észrevesszük-e, ha valaki kábítószer hatása alatt van? Sokszor és egyre többször igen, de persze gyakran nem. Eleinte próbálgatták is diákjaink ilyen irányú képességeinket. Valójában őszinte kapcsolatunk az, ami ennél sokkal fontosabb. Soha nem kell találgatnunk, rendszerint azonnal közlik aktuális állapotukat. Előfordul, hogy maguk kéri az igazolatlan napot. Ilyenkor gyakran nem adjuk meg, hogy tudatosítsuk bennük, számunkra fontosabb az őszinteség, a gyógyulásuk, és az, hogy vállalják problémáikat, mint maguk a szabályok.

Ezt az őszinte légkört segíti, hogy az újonnan bekerültekkel az első tanítási napon megbeszélve, közösen értelmezve a Tanoda szabályait, azonnal elmondjuk: nem biztos, hogy fel tudjuk ismerni, ha valaki kábítószer befolyása alatt áll, és ezt nem is tekintjük feladatunknak. Az ő dolguk, hogy elmondják-e vagy sem, hiszen a szabályok betartása nem nekünk fontos. Ezzel jelezzük: mi csak támogatást tudunk kínálni, de a változni akarás kizárólag az ő döntésük, feladatuk és akaratak kérdése.

Nagy segítség e probléma kezelésében (is) a kortárs csoport támogatómagatartása. Fontos, hogy a Tanodába nemcsak kábítószer-fogyasztók járnak. Ilyen értelemben a diákcsoport felfogható kortárs önszegítő csoportnak. A nem drogfogyasztók számára is lényeges, hogy sokat beszélünk, beszélgetünk erről a kérdésről. Nemcsak információkat kapnak így a kábítószerkérdésről, de társaikat látva elfogadóbb, megértőbb gondolkodás- és magatartásmódot tudnak elsajátítani. Sokszor segítenek például abban, hogy a tanórák (9-14.30-ig) utáni szabadidőben is ki tudjuk tölteni a kábítószeres diákok napjait elfoglaltsággal vagy társasággal.

Ez a helyzet ugyanakkor nem feszültségmentes. A más problémával küszködő diákok gyakran nem értik és felháborodnak azon, hogy egy kábítószer-fogyasztó miért részesül "engedékenyebb" bánásmódban. Hogy eltűnhet napokra, hetekre, hogy késhet, hogy nem vesz részt tanórákon vagy elalszik rajtuk, csak ücsörög az előtérben; milyen sokat beszélgetünk vele, mennyi fölösleges energiát vesz el a vele való törődés. Ilyenkor persze mindig arról van szó, hogy ők maguk követelnek valamiért nagyobb figyelmet és törődést, s amikor ezt megkapják, felháborodásuk rögtön elmúlik. Természetesen e helyzetekben mindig újra értelmezzük a kábítószer-problémát, megosztjuk a "háborgó" diákokkal az ezzel kapcsolatos álláspontunkat és teendőinket, újra megbeszéljük, milyen és mit jelent a drogos életforma, és kérjük támogatásukat, segítségüket, türelmüket. Ezt nem is esik nehezükre megadni. Mivel maguk is komoly problémákkal küszködnek, általában mélyen érinti őket a mások gondja is. Bizonyos értelemben mindannyian eltérnek az átlagostól, és ezért - legalábbis a Tanodán belül - toleránsabbak a mássággal. Világos számukra, hogy egyikük sem véletlenül került ide, és ez sorsközösségbe kovácsolja őket.

Egy másik feszültségforrás vagy felvethető kérdés lehet a nem kábítószeresek veszélyeztetettsége a Tanodában. Mit tehetünk, ha valaki életében először itt találkozik a drogokkal? Valójában azonban ez csak nagyon ritkán fordulhat elő. Diákjaink megelőző életvitele, sorsa szinte kizárja ezt. Mégis egyfajta belső preventív munkát is végzünk. Az ügyeletben, az Első Beszélgetésen minden jelentkezőt tájékoztatunk arról, miféle problémákkal foglalkozik a Tanoda, és természetesen arról is beszélünk, hogy itt kábítószer- és alkoholfogyasztófiatalokkal is találkozni fog. Vannak, akiket ez visszatart a jelentkezéstől, másokat kifejezetten eltanácsolunk. Miután pedig bekerültek, fokozottan figyelünk az ő védelmükre.

Ugyanakkor elmondható, hogy működésünk elmúlt hat éve alatt sosem fordult elő, hogy valaki, aki korábban nem állt kapcsolatban a kábítószerekkel, itt vált volna függővé. Sokan vannak olyanok, akik ki sem próbálják. És ez is nagy eredmény most, amikor minden szórakozóhelyen jelen van a kábítószer, amikor mindenféle drog könnyen beszerezhető (különösen a fővárosban), amikor a háziulik forgatókönyvének szerves része a kábítószer-fogyasztás, és az iskolák sem mentesek e veszélytől.



A kábítószer-fogyasztókkal való kapcsolattartás, illetve kezelésük a Tanodában a segítő párendszerben valósul meg. E kapcsolat kialakítása és fenntartása jelenti a mindennapi tevékenységet. A stáb tagjai közül nem mindenki vállal kábítószerfüggő vagy -fogyasztópárt, de mindenki tanítja őket is, és a pármunka során bármelyikünk találkozhat az alkalmi drogfogyasztással. Vegyük sorra, hogyan alakulnak a segítő kapcsolatok a kábítószer-fogyasztókkal az egyes tevékenységi területeken.

Ismeretfejlesztés, szemléletformálás

Feltétele, hogy a stáb tagjai (a segítő) tájékozottak legyenek a drogp problémákban, folyamatosan fejlesszék ismereteiket. (Többet részt vettünk narkológiai képzésben, közösen dolgozzuk fel az eseteket, a szakirodalmat.) Sokat - talán a legtöbbet - tanulunk maguktól az érintettektől is. Fontos, hogy a drogp probléma kezelésével és megítélésével kapcsolatban a stábnak közös álláspontja, egységesen képviselt véleménye és összehangolt viselkedése legyen. Be kell avatnunk ebbe az intézmény stábmunkában részt nem vevő dolgozóit is. Megengedhetetlen, hogy például egy óraadó más, eltérő álláspontot képviseljen. A deviáns játszmák (a segítőket egymás ellen kijátszó magatartás, a következtetlenségek azonnali kihatásának) kezdeményezése különösen jellemző a kábítószer-fogyasztókra. S fel kell készíteni az óraadókat arra is, hogyan bánjanak a drogosokkal, hogyan próbálják tanítani őket.



Az ismeretfejlesztés első lépése, hogy minden tanévkezdéskor tájékoztatjuk az újonnan bekerült diákokat. Az első hetekben többféleképpen is sokat beszélgetünk arról, mi a kábítószer, milyen fajtái vannak, mit jelent a függőség, hogyan ismerhető fel, milyen a drogos karrier, életforma; és melyek a kábítószer-fogyasztás és -kereskedés jogi vonzatai. Fontos, hogy a beszélgetéseket a segítő-oktatók kezdeményezik, először tájékoztatás formájában vagy becsempészve a témát az első tananyagokba. A tanulásmódszertan órákon ebben az időszakban például gyakran alkalmazunk gyakorlószövegeket kábítószerkérdéssel kapcsolatos szakszövegeket. Mindez jelzi, hogy a téma nem tabu a Tanodában. Már az első napokban éreztetjük álláspontunkat, elfogadó magatartásunkat. Ez segíti a szorongások oldását. Hamar kialakul a kölcsönösség, a diákok kérdezni, érdeklődni kezdenek. Tapasztalataink szerint kérdéseiket már régóta tárolják magukban, s nagyon kíváncsiak, érdeklődők és persze tájékozatlanok.

E beszélgetések közben gyakran kiderül, mennyire tájékozatlanok sokszor maguk a fogyasztók is. Bemutatjuk a lehetséges és elérhető kezelési módokat, lehetőségeket (ambulancia, kórház, rehabilitációs intézetek). Elmondjuk, hol, mire számíthatnak. Számba vesszük az esélyeket, és nem titkoljuk a gyógyulás útjának nehézségeit, hosszadalmasságát és gyakori kilátástalanságát. Megosztjuk velük saját tapasztalatainkat is.

E beszélgetések megalapozzák további közös munkánkat. Megértetjük diákjainkkal, hogyan viszonyul a Tanoda a kábítószeresekhez, mit jelent a napi munkában a velük való "együttélés". Mire számíthatnak azok, akik még nem láttak kábítószereseket, vagy legalábbis nem kellett egy helyen dolgozniuk, tanulniuk velük. A kábítószer-fogyasztók számára pedig ez az időszak a bizalom érelődésének első korszaka. Megértik, nemcsak a témát kezeljük nyíltan, hanem maguk is vállalhatják ebben a légkörben problémájukat. Fontos számukra, hogy érintetlen diáktársaik sem ítélik meg vagy el őket. A segítőkről pedig látják, tudatosan foglalkoznak e problémával, és jártasak is benne. Érdemes és lehet hozzájuk fordulni.

A próbálkozók, alkalmi fogyasztók kezelése

A Tanodában a kábítószer-fogyasztók között a különféle drogpokat kipróbálók és az alkalmanként (de rendszeresen) fogyasztók vannak a legtöbben. Hogy ki mit és milyen időközönként fogyaszt, abban nagyon széles a skála. Vannak, akik egy-két próbálkozás után megállnak, vannak, akik havonta, kéthetente vagy hétvégeken, és olyanok is, akik két-három naponta nyúlnak a kábítószerhez. Tulajdonképpen mindannyiukról külön-külön kellene szót ejteni, mert minden helyzet másféle bánásmódot és beavatkozást igényel. Megpróbáljuk itt mégis egy csoportként kezelve összegezni velük kapcsolatos tapasztalatainkat és tevékenységünket.

Az ő esetükben különösen fontos, hogy a segítő kapcsolat a teljes bizalom légkörében működjön. Ha valaki csak próbálkozik,

és ezt azonnal megosztja segítőjével, gyorsan tisztázhatók a valódi okok, problémák, és azokkal foglalkozva elkerülhető, hogy rászokjan a drogokra. Sokszor az első kábítószerrel kapcsolatos rossz élmények maguk is segítenek, bár a kábítószer a könnyebb megoldás útját kínálja mindig nyújt pozitív élményeket is a problémáitól menekülő serdülőknek. Hiszen az "anyag" hatása alatt minden olyan egyszerűnek, elviselhetőnek és megoldhatónak tűnik. Ez az élmény sokszor erősebb az utána következő rosszulletéknél. Ezért nagyon fontos, hogy legyen valaki, akiben a serdülő megbízik, akivel megosztható ez a furcsa, vegyes élmény, és aki támogatást ad a nehezebb út, a problémákkal való szembesülés fáradságos munkájának választásához. Ez a megértésen túl a bizalom légkörében - sok esetben kemény szavakkal érhető el. Ilyenkor gyakran kerteles nélkül, akár természetesen részletezve elmondjuk érintett párunknak, mire számíthat, milyen lesz az az élet, amit akkor választ, ha a drogfogyasztásnál marad. Leírjuk a lassú leépülés folyamatát. De fontos az is, hogy nem szidjuk meg, nem vonjuk felelősségre, amiért kipróbálta. Nem a megtörténttel foglalkozunk - annál is kevésbé, mivel fontosabb, hogy elmondta, s ez saját félelmeit, bizonytalanságát is mutatja -, hanem a jövővel, az esélyeivel, lehetőségeivel és azzal, mit tehetünk közösen. Gyakran persze ez is kevés, és teljesen tehetetlenek vagyunk. Végig kell néznünk, amit újra meg újra kipróbálja. Végtelen türelmijáték kezdődik, melynek kimenetele szinte soha nem megjósolható.

Az alkalmanként fogyasztókkal olyan munkába fogunk, ami sokszor teszi próbára türelmünket és hitünket. De ha csak egyvalaki is meg tud válni a kábítószerrel, az olyan öröm, ami mindig erőt ad a továbbiakhoz, és ez több ízben megtörtént a hat év alatt. Alapelvünk ezekben az esetekben, hogy minden szabályt és elvárást megpróbálunk ugyanúgy megkövetelni, mint a nem kábítószer-fogyasztóktól. Ez a munka már az Ügyeletben elkezdődik. Időről időre betartandó időpontokban és elvégzendő feladatokban állapodunk meg. Ez jellemző a Tanodába való bekerülés után is. Maga a bekerülés ténye, az iskola mint életvezetés-szervező keret, az értelmes mindennapok újra felcsillanó lehetősége, az új kapcsolatok és feladatok esélye olyan nagy öröm, hogy az első hetekben igen nagy az elszántság. A fiatal nagy elhatározást tesz, és úgy érzi, meg tudja valósítani: most változtat eddigi életén. Néhány hétig tart a lelkesedés, de az első lendület hamar megtörik. A legapróbb konfliktus, feszültség, sikertelenség vagy csábítás, a régi barátok - akik nehezen engedik el a közülük valót - hívószava elég ahhoz, hogy újra a kábítószerhez nyúljon, és kezdődnek a késések, a tanulás, a napi feladatok elhanyagolása. Ekkor áll mellé segítője. Nem vonja felelősségre, és naponta újra meg újra elmondva képviseli az új élet esélyét. Feldolgozza vele a kudarcokat, és közösen tudatosítja az okait. Ettől kezdve törekszünk a pontos bejárás elérésére, az óralátogatások folyamatosságára, a tantárgyi feladatok végrehajtására, a kábítószer-fogyasztás alkalmainak csökkentésére. Mindenkinél onnan indulunk, ahol tart, és minden apró eredményt pozitívan megerősítünk! Attól például, aki korábban egyáltalán nem tudott felkelni, nem várjuk el azonnal, hogy 8.30-ra érkezzen, és naponta újra meg újra elmondva képviseli az új élet esélyét. Feldolgozza vele a kudarcokat, és közösen tudatosítja az okait. Ettől kezdve törekszünk a pontos bejárás elérésére, az óralátogatások folyamatosságára, a tantárgyi feladatok végrehajtására, a kábítószer-fogyasztás alkalmainak csökkentésére. Mindenkinél onnan indulunk, ahol tart, és minden apró eredményt pozitívan megerősítünk! Attól például, aki korábban egyáltalán nem tudott felkelni, nem várjuk el azonnal, hogy 8.30-ra érkezzen, és naponta újra meg újra elmondva képviseli az új élet esélyét. Feldolgozza vele a kudarcokat, és közösen tudatosítja az okait. Ettől kezdve törekszünk a pontos bejárás elérésére, az óralátogatások folyamatosságára, a tantárgyi feladatok végrehajtására, a kábítószer-fogyasztás alkalmainak csökkentésére. Mindenkinél onnan indulunk, ahol tart, és minden apró eredményt pozitívan megerősítünk! Attól például, aki korábban egyáltalán nem tudott felkelni, nem várjuk el azonnal, hogy 8.30-ra érkezzen, és naponta újra meg újra elmondva képviseli az új élet esélyét. Feldolgozza vele a kudarcokat, és közösen tudatosítja az okait.



Ezek a fiatalok gyakran vesznek igénybe más segítségüket is. Kórházi elvonókúrára fekszenek be, vagy ambuláns gyógyszeres kezelésbe kezdenek. S bár az elmúlt évek tapasztalatai alapján mi magunk is kezelési módokban nem igazán hiszünk (nem találkoztunk még senkivel, aki egy vagy akár több kezelés után abbahagyta volna a kábítószer-fogyasztást), mégis támogatjuk őket e döntésükben. Segítünk felvenni a kapcsolatot, ha igénylik, a megfelelő szakemberekkel és intézményekkel. A kórházi kezelés ideje alatt folyamatosan látogatjuk őket, és ebben a tanodás diákok jelentős részt vállalnak. A legnagyobb gond, hogy ha a gyógyszeres kezelés eredményeként sikerül is túljutni a fizikai függőségen, a valódi személyiség- és lelki problémák vagy azok a szorongató élethelyzetek nem szűnnek meg, melyek a kábítószer-fogyasztást eredendően kiváltották. Ezért is próbálunk a Tanodában inkább szocializációs terepet nyújtani, ahol biztonságos körülmények között lehet a drogfogyasztás háttérben felgyülemlő problémákkal foglalkozni, és azokból adott esetben

felépülni. Sokszor tapasztaltuk, hogy ha a személy megerősödvé választ talál önmagával kapcsolat kérdéseire, megtanulja vállalni és kezelni problémáit, feladatokat és célokat tűz ki maga elé, perspektívákat lát az életben, elkezd komolyan tanulni, mert már hisz abban, hogy képes rá - akkor megszűnnek szorongásai, önértékelése pozitív irányban mozdul el, képes lesz önmagán kívül másokra is figyelni, a kábítószer másodlagossá válik, és meg lehet szabadulni tőle. Már nincs mit pótolnia, helyére más, fontosabb értékek kerülnek.

Tehát pusztán a drogfogyasztással való közvetlen foglalkozás kevés és mindenképpen eredménytelen. A segítő kapcsolat valódi tartalma a háttérproblémák feldolgozása. Az intézmény pedig értelmes feladatokat, tartalmas emberi kapcsolatokat, olyan légkört kell hogy kínáljon, amiért érdemes ott lenni, amiben érdemes mindenkinek saját helyét és szerepét megtalálnia, amiből hosszú távra is táplálkozni lehet.

Erről meggyőződhattunk, amikor valakit az együttműködés teljes hiánya miatt végül is elküldtünk az iskolából. Titokban reménykedtünk, hogy az a hiány, amit az egyetlen esély elvesztése jelenthet, talán felrázza őt. S ez így is történt. Néhány hónap múlva a következő Felvételi Beszélgetésre újra elhívtuk, és ott elmondta, mi mindent gondolt át ez idő alatt, és mennyire üresnek, unalmasnak és reménytelennek érezte az életét. Komolyan eldöntötte, szakít korábbi életvitelével. Újra felvettük,

azóta is diákunk, és minden esélye megvan rá, hogy sikeresen leérettségizzen.

A kábítószerfüggők támogatása

A kábítószerfüggők nem képesek tanulásra, napi iskolába járásra, és főleg nem szabályok betartására. Ilyen értelemben a Tanoda nem gyógyulási esély vagy lehetőség számukra. Mégis jelentkeznek az iskolába, és előfordul, hogy fel is vesszük őket. Ők azok, akik ezerszer elmondják, "le akarok állni", és ezerszer végigcsinálják az elvonókat, majd mindig visszaesnek, a legkisebb nehézség esetén megfutamodnak, és a jól bevált kábítószerhez nyúlnak. A kórházba valójában pihenni fekszenek be, és ott is folytatják az "anyagozást", csak kényelmesebb körülmények között. Hosszabb-rövidebb időre eltűnnek a Tanodából, majd újra felbukkannak. Újabb ígéreteket tesznek, aztán megint nem tartják be őket. Megtanultuk, hogy mindennapi életüket, kapcsolataikat, gondolataikat és tetteiket kizárólag a kábítószer irányítja. Ez olyannyira így van, hogy amikor az ember beszélget velük, gyakran úgy érzi, nem az emberrel, hanem az "anyaggal" vált szót. Könnyen, gyorsan akarnak elérni mindent, lehetőleg a legkevesebb energiabefektetéssel. Nem beszélgetnek, hanem beszélnek, rengeteget panaszkodnak, és a választ vagy kérdést meg sem hallva bármit megígérnek. Sokat kérnek vagy követelnek, de semmit nem adnak. Nehéz kapcsolatot alakítani és fenntartani velük. Ha azonban egyszer megkerestek minket, nem feledkezünk meg róluk, és bár nem járunk utánuk (ellentétben másokkal), nem keressük meg őket levélben vagy telefonon, de azzal, aki visszatér, bármennyi idő telt is el utolsó találkozásunk óta, mindig szóba állunk, emlékszünk rá, és újra meghallgatjuk, mit szeretne tőlünk. Egyesek vissza-visszatérnek, egyre sűrűbben, igénylik a kapcsolattartást: közülük kerülnek ki azok, akiket felvesszünk. Úgy tapasztaltuk, ők azok, akiknek a Tanodával való kapcsolat újabb lökést adhat az igazi elhatározás felé. Eleinte sokszor hittünk ígéreteikben és elhatározásaikban. Ma már tudjuk, teljesen mindegy, mit hiszünk mi. Ez csak és kizárólag az ő ügyük, döntésük, és csupán akkor valódi, ha tetteikkel párosul, s ha a szándék megfelelő segítségre talál.



Esetükben a Tanoda mint iskola semmit nem tehet. Természetesen nem várjuk el, hogy tanuljanak, s nem nyomasztjuk őket szabályainkkal. De mindig módot adunk rá, hogy betérhessenek hozzánk, és beszélgetünk velük. Jelezzük, ha szakítani fognak a droggal, itt helyük van, szeretettel látjuk őket. Hogy miért tesszük ezt? Mert úgy tapasztaltuk, néha a döntés elérésében, bár minimális, de szerepe lehet egy ilyen háttérnek. Egy heroinfüggő lány későbbi "tisza" időszakában elmesélte: ezek a találkozások évek óta először jelentették számára, hogy valakit nemcsak az érdekelt, ő egy drogos, hanem ember. Valaki kíváncsi volt rá és meghallgatta. Akkor gondolt hosszú ideje először arra, talán van még esélye. Akár hosszú évekig tartjuk így a kapcsolatot kábítószeresekkel, jelezve, hogy mindig visszavárjuk őket.

Sokszor nagyon apródolgok igazi jelentőséggel bírnak. Egy függő fiú egy alkalommal - kb. egyéves eltűnése után - visszatérve igazi megrökönyvéssel és nagy örömmel vette észre, hogy neve még mindig szerepel a névsorban. (Azóta több eltűnés után jelenleg a Tanoda diákja, fizikai függőségén túl van, felépülésén dolgozik.)

Ez a kapcsolattartás a Tanodával akkor válik igazi közös munkává, ha valaki elindul a változás útján, és a kábítószerrel megszabadulva ugyan, de még nem teljesen felépülve visszakerül hozzánk.

Reszocializáció

A kábítószer-függőségtől való megszabadulásnak csak első és "könnyebb" lépése a fizikai függőség legyőzése, a drogok elhagyása. Sokkal nehezebb és hosszadalmasabb az igazi feladat: a személyiség újraépítése. Egy olyan szocializációs folyamat, melynek során nagyon sok mindent kell az érintettnek megtanulnia a drogmentes életvitel megtartásához, és számos rögzült rossz tulajdonságán kell változtatnia. Ez történik azokban a rehabilitációs intézetekben, ahol mindezt terápiás közösségben valósíthatják meg hónapokon vagy éveken keresztül együtt élve hasonló sorstársaikkal. (S bár ez a leghatékonyabb kezelési mód, Magyarországon mégis nagyon kevés ilyen intézet működik.)

A Tanoda részt vehet a reszocializálás folyamatában. Még egy terápiás közösségben felépült és megerősödött kábítószeres számára is nehéz feladat, és sok kihívással jár a visszatérés a hétköznapi, normális életbe, az ahhoz való alkalmazkodás. A terápiás közösség nagy védelmet nyújt, és ráadásul olyan értékeket közvetít és tesz az érintettek életének és személyiségének részévé, melyek a mindennapi életben nem jellemzők: szeretet, alázat, tisztelet, őszinteség stb. Az intézetet elhagyni ugyanakkor úgy lehetséges és biztonságos, ha falain túl valamilyen konkrét perspektíva kínálkozik a további életvitelhez. Ilyen perspektíva lehet az iskola, a tanulás. Mégis, milyen kevés iskola ad lehetőséget, hogy valaki éveket kihagyva, ráadásul túlkorosan folytassa tanulmányait. Azt már ne is említsük, hogyan csökkennek az illető esélyei, ha még kábítószeres múltja is kiderül. Pedig az iskola napi elvégzendő feladatokat, célokat és új kapcsolatokat képes adni. A Tanoda mindenképpen biztosítja ezt a lehetőséget. Különös en kedvező azok helyzete, akiket az intézeti kezelést megelőzően is ismertünk, és így a

rehabilitáció ideje alatt tartjuk a kapcsolatot, vagy már közben elkezdjük a tanítást, tanulást. Könnyebb visszatérni és elkezdni az iskolát, ha az nem ismeretlen terep, ráadásul a légköre támogató, és a kábítószeres múlt is vállalható benne. Jó átmenet lehet ez a terápiás közösség és a teljes védelem nélküli élet között. Módot ad a további erősödéshöz, és továbbfejleszti azokat a képességeket, melyek feltétlenül szükségesek például a munkába álláshoz vagy az önálló életvitelhez, vagy egyszerűen csak a hétköznapi életvezetéshez, az új kapcsolatok megfelelő alakításához. A tanulási lehetőség pedig egyértelműen életesély növelő tényező. Segít kialakítani, megfogalmazni a további életcélokat, terveket, az azokhoz szükséges konkrét lépéseket. Terepet biztosít az új élet próbálgatásához. Működőképes felnőtt- és kortárskapcsolatokat mintáz.

A kábítószer-függőség igen komoly lelki, szellemi, morális és fizikai leépüléssel jár. Hosszú évek esnek ki az ép személyiségfejlődés menetéből. A drogos kapcsolatok egyetlen tartalma pedig az "anyag" mindenáron való megszerzése. Egy volt kábítószerfüggőnek sok, mások számára evidens viselkedési módot, kapcsolatalakítási technikát tanulnia kell. Rengeteg kommunikációs problémával, önértékelési zavarral küzd. Gyakran viselkedik úgy huszonévesen, mint egy kisgyerek. S gondoljuk meg, vajon tolerálják ezt az emberek a hétköznapi életben? Nagyon sok a bizonytalanság és a tanácstalanság az elvesztegetett, kihagyott évek miatt. Sok probléma adódhat a kapcsolatok megfelelő alakítása terén. Nehéz elviselni azt is, hogy a hétköznapi életben kevés az elfogadás, a szeretet, az őszinteség. Valaki egyszer azt mondta: "különös dolog az emberek számára egy kábítószerfüggő, de még különösebb egy volt drogos."

A Tanoda biztonságos légkörében a kapcsolatalakítás könnyebb, létrejöhetnek az első drogos múlt nélküli barátságok, próbálghatók a különféle szerepek. Napi konfliktusok adódnak, melyeket meg kell oldani, vagy tapasztalni lehet megoldási technikákat. Feladatokat kell elvégezni, és sikereket lehet elérni. Az önértékelés pozitív és reális irányba fejlődhet. Ki lehet próbálni és fel lehet készülni a teljesen önálló, akár támogatókapcsolatok nélküli életre. Bár aki egy ilyen utat jár végig, időközben erős, kikezdetlen, stabil barátságokra tesz szert.



A SEGÍTŐ SZEREPE ÉS VISELKEDÉSE

A legfontosabb tapasztalatunk, hogy aki kábítószeresekkel akar foglalkozni, legyen képes szeretni őket. A szeretet teszi lehetővé ezt a hosszú, fáradtságos munkát. Az egyetlen, ami megvédi a segítőt és az érintettet a konfliktusok esetén, ami lehetővé teszi a kapcsolat fenntartását. Ez a feltétele annak, hogy képesek legyünk ne a kábítószereshez, hanem az emberhez közelíteni. Mert a kábítószeres nem szeretetre méltó: hazudik, lop, csal, kényelemre törekszik, ügyesen manipulál, és bármit megtesz az "anyagért". E mögött kell megtalálni és meglátni a benne is meglévő értékeket, s próbálni megérteni azokat eltakaró kábítószeres életformát és viselkedési módokat.

Sokszor még így is nehéz kialakítani a kapcsolatot. A kábítószeres nehezen hiszi és fogadja el, hogy valaki segíteni akar neki, hiszen úgysem tud, s miért is tenné? A kapcsolat felvétel időszakában gyakoriak az ilyen témákat érintő beszélgetések: miért állsz szóba velem, miért érdekellek, miért törődnél velem, mik az indítékaid? Akkor tudunk válaszolni, ha mindenekelett magunkban tisztázzuk indítékainkat. Tudnunk kell, miért vállaljuk ezeket a kapcsolatokat. (S talán ez a válasz mindenkinél más és más, és talán kevés a szakmai elkötelezettség.)



A kialakult kapcsolatban soha nincs értelme veszekedni a kábítószer-fogyasztás miatt. Egyrészt épp elég baj az az érintettnek, másrészt ügysem juthatunk semmire a számonkéréssel. A felelősségre vonás, a szidalmazás vagy akár a tiltás értelmetlen. Pusztán az elfogadás és szeretet megrendülését jelzi, és a drogos elfordul az ilyen kapcsolattól. Elveszítjük a bizalmát, amúgy is gyenge lábakon álló kötődését. Az ilyen magatartás inkább a saját tehetetlenségünket, megfoghatkozó türelmünket, bizonytalanságunkat, tehát saját problémáinkat jeleníti meg.

A türelem is fontos része a munkának. Legfőképpen akkor, amikor az ember úgy érzi, teljesen fölőslégesen fektet be energiákat, mert nincs változás. Mindig tudni kell, hogy nincsenek gyors eredmények és látványos változások.

A szeretet, érdeklődés, elfogadás és türelem mellett ugyanakkor képviselni kell egyfajta távolságtartást. Ez különösen a kapcsolatnak abban a szakaszában válik fontossá, amikor a bizalom és a kötődés már kialakult. Jelezni kell a határokat. A kötődés szinte észrevétlenül alakulhat függéssé vagy mindent elváró követelődzéssé, és átfordulhat a segítő kihasználásába. Ez úgy akadályozható meg, ha tudatosítjuk, a kapcsolattartó a kábítószerfüggőnek is tennie kell. A segítő nem vehető igénybe az ő kénye-kedve szerint. Kölcsönös elvárásokat lehet és kell megfogalmazni. Nem kell mindig mindent megtenni, amit a kábítószerfüggő kér. Sokkal fontosabb folyamatosan szembesíteni azzal, hogy problémáját csak maga oldhatja meg, és önmagáért teljes felelősséggel tartozik. Ebből segítője semmit nem vehet át, és nem végezheti el helyette a feladatait. A segítő mindig csak támasz, minta. Biztonságos emberi kapcsolatot teremteni ahhoz, hogy a kábítószer-fogyasztó annak támogató erejével dolgozni kezdjen saját változásán.

A KÁBÍTÓSZER-FOGYASZTÓK TANÍTÁSA

A tanulást azért tartjuk munkánk fontos részének a Tanodában, mert ez az a konkrét elvégzendő feladat, amit naponta kínálni tudunk. A kábítószerfogyasztók kezelésében ez is fontos eszközünk. A tanulás esély a fejlődésre és a továbblépésre. Ha csak segítő figyelmünket és a beszélgetéseket kínálnánk, az túlságosan is kevés és jelentéktelen lenne. Az iskolai munka és légkör jó kerete a személyiség fejlődésének, változásának. Különösen érvényes ez a Tanodában, ahol személyre szabott tanulási programokkal dolgozunk. Ez nem csak azt jelenti, hogy próbálunk alkalmazkodni minden egyes diák képességeihez, érdeklődési köréhez. Fontosabb, hogy napról napra személyre szóló feladatokat kell elvégezni. Mindennap van miért bejönni az iskolába, és az ok nemcsak az, hogy mindennap vannak tanórák, hanem mindenkinek van valami elvégzendő dolga. Nagyon sok a heti leadandó feladat, a különféle határidőkkel ellátott beszámolók. Ezek elkészítéséhez az órákon a diákok sok segítséget kapnak, s ha ezt nem veszik igénybe, egyedül kell megoldaniuk a feladatokat. Maga a tanulás is sok konfliktust, sikertelenséget, kérdést vet fel. Ezek is megoszthatók a segítővel. Ugyanakkor a tananyag, az olvasnivalók, az egyes tudományterületek témái gyakran hívnak elő mélyen rejtett személyes problémákat. Így a tanulási keretben is szó eshet az egyéb problémákról, alakulhatnak beszélgetések.



Ezen túl az érettségi megszerzésének konkrét életésélynövelő jelentősége (munkába állás, továbbtanulás) és motivációs szerepe lehet. Ez a lehetőség a kábítószer-fogyasztóknak eddig csak irreális vágyaik között szerepelhetett. Az érettséginek esetükben "az ember érett lesz", felnőtt és egyedül életképes jelentéstartalma is érvényesülhet és meghatározó. Érthető ez, hiszen olyan eredmény születik meg az érettségi pillanatában, ami néhány évvel azelőtt még elképzelhetetlen, elérhetetlen és alaptalan volt. A bizonyítvány azt is jelképezi, hogy a szenvedélybeteg fiatal mégis alkalmas a rendezett életre, és tett érte, nem is keveset.

A kábítószer-fogyasztók tanítása elsősorban tanulásmódszertani és a gátakat, szorongásokat oldó folyamat. A legfontosabb probléma nem az intellektuális képességek hiánya. Nincs önbizalmuk és sok, a tanuláshoz szükséges alapképesség hiányzik: általában nem tudnak lényegre kiemelni, jegyzetelni, vázlatot írni, a koncentrációs készség hiányában hallás után tanulni, ugyanakkor nincs türelmük olvasni, és nem tudnak vagy inkább nem mernek beszélni, vagyis jól előadni azt, amit valójában tudnak. Mindezeket kell és lehet fejleszteni az órákon sok közös gyakorlással.

Tapasztaltuk, hogy eleinte erősen szoronganak. (Tudom-e csinálni, képes vagyok-e egyáltalán, vajon nem beszélek, gondolok butaságot, úgy fogalmazok, mint egy kisgyerek stb.) Ha a tanár észreveszi e bizonytalanságokat és támogatón reagál, a diák bizalommal lesz iránta, s előbb-utóbb megfedekeznek szorongásairól, mer kérdezni, majd először neki, később már másoknak is be tud számolni tudásáról.

Fejlesztetni kell a koncentrációs készséget is. Kábítószer-fogyasztókra jellemző a szétszórtság, feledékenység. A tanulás jó eszköz ennek megszüntetésére, de támogatás nélkül ez sem megy. A Tanodában gyakran előfordul, hogy közösen olvasunk (valaki a csoportból felolvass). A jó hangulatú csoportmunka jobban serkenti a figyelmet, s az érdeklődést is felkelti az olvasás iránt.

A tanulás ugyanakkor nagyon komoly munka. Fegyelemre, figyelemre, összpontosításra szoktat, és ezek hasznos képességek az élet más területein is. Olyan tulajdonságok, melyekben a kábítószer-fogyasztók hiányt szenvednek, de a tanulás révén elsajátíthatják, gyakorolhatják őket.

Mindig tanítani kell a vizsgázást is. A vizsga olyan helyzet tanulása, ahol viselkedési minták gyakorolhatók, melyek szintén hasznosak lehetnek a későbbi hétköznapi életben. Ugyanakkor a vizsga visszajelzés, megmérettetés: megtanultam-e a tananyagot, tudok-e sok ember előtt úgy beszélni, hogy megértsék, amit mondani akarok? Visszajelzést kapok arról, mit tettem eddig, mennyit fejlődtem, miben vagyok jó és miben gyenge. Ezen túl a vizsga mindig fordulópont, egy-egy kemény munkával töltött időszak lezárása is. Ilyenkor mindig át lehet és kell gondolni eddigi befektetett energiáimat, előnyeimet, hátrányaimat, sikereimet, kudarcaimat, fejlődésemet vagy lemaradásomat. Ezért is van, hogy a vizsgákat (az osztályzatok mellett) mindig közös, elemző, értékelő beszélgetéssel zárjuk.

A Tanoda kábítószer-fogyasztó diákjai a tanítás-tanulást illetően sem részesülnek külön bánásmódban. Számukra is kidolgozzuk a tantárgyi követelményeket, az elvégzendő feladatok rendszerét, és elvárjuk, hogy látogassák a tanórákat, teljesítsék a határidőket. Tudjuk ugyan, hogy amíg kábítószer befolyása alatt állnak, nincs szó igazi tanulásról. Nem tudnak koncentrálni, nagyon feledékenyek, vannak, akik képtelenek 55 percet végigülni, fáradekonyak, előfordul, hogy elalszanak óra közben, sokan szoronganak, szégyellik tudatlanságukat vagy értékelhetetlen teljesítményeiket, s nem tudják feldolgozni a kudarcokat. Mégis kitartóan inspiráljuk őket a tanulásra, mert csak saját élmény útján érthetik meg és tapasztalhatják, hogy a sikerért meg kell dolgozni. Egy-egy vizsga elmaradása miatt nem küldjük el őket az iskolából. A tanulás megtanulását "terápiájuk" részeként értelmezzük. Az elvárásokat akár folyamatosan módosítjuk annak érdekében, hogy szert tegyenek némi sikerélményre. Hogy megtapasztalják, képesek elvégezni a feladatokat, és megérezzék ennek örömét. Bizonyos esetekben ez az élmény is segítség lehet a kábítószer elhagyásának folyamatában.

Tevékenységünk során kialakult egy olyan távoktatási-konzultációs tanítási mód és rendszer is, mellyel a rehabilitációs intézetben terápiában részt vevő kábítószerfüggőket tudjuk támogatni. Munkánk során ismerkedtünk meg a pécsi székhelyű Leo Amici Alapítvány komlói rehabilitációs intézetével. 1994-ben egy kábítószerfüggő tanodás diák került a komlói intézetbe, és ottani terápiájában részt kapott a tanulási folyamat. Kezelésének befejezése után a Tanoda diákja lett, s jelenleg itt fejezi be gimnáziumi tanulmányait. Így indult a két intézmény közös gondolkodása és munkája. Jelenleg a 15 fős befogadóképességű intézet 4 lakója a Tanoda diákja, és terveink szerint ez a létszám folyamatosan bővülni fog. A terápiájukba szervesen beépülő tanulási program szélesítheti az intézet elhagyása utáni életcélokat, lehetőségeket. Ugyanakkor maga a tanulási folyamat sok olyan elemet tartalmaz, melyek személyiségfejlesztő ereje előmozdítja a rehabilitációs intézeti terápiás folyamatot. A tanulás kemény feladat, mely fegyelemre, céltudatos munkára kényszerít, fejleszti a koncentrációs- és kommunikációs készséget, oldja a szorongást, erősíti az egyén önmagába vetett hitét. A tanulásban elért sikerek növelik az önbizalmat, és számukra nagyon fontos "üzenetek" a külvilágból, melyek a "rám szükség van" jelentést hordozzák. Ez utóbbi két tényező nagy segítség a szenvedélybeteg rehabilitációs folyamatában.

Tapasztalataink szerint tanulási-tanítási folyamatuk nem valósítható meg személyes találkozások, konzultációk nélkül. E program hatékony működése - ideális esetben - kéthetente háromnapos találkozásokat igényel. Időközönként a Tanoda segítő-oktatói utaznak Komlóra, máskor komlói diákjaink jönnek Budapestre iskolába. E találkozások alkalmával nyílik mód a konzultációkra, illetve a tanulási problémák megbeszélésére.

Nemcsak arról van szó, hogy nehéz egyedül tanulni, a fő probléma a tanulási képességek szinte teljes hiánya. Ez a megelőző életvezetésből adódik. Nagyon a lemaradások az elvesztegetett, kihagyott és a személyiséget mindenféle értelemben károsító, pusztító évek miatt. A hiányzó önbizalmat nem lehet távoktatással, csak és kizárólag személyes kapcsolatokkal, személyes támogatással erősíteni. Ennek legfontosabb eleme a sok pozitív megerősítés és a tanulás első időszakában sok-sok sikerélmény teremtése.

A személyes kapcsolat azért is fontos, mert ismernünk kell az adott diákember habitusát ahhoz, hogy megfelelő tananyagot és főleg megfelelő módszereket, feladattípusokat tudjunk komlói diákjaink számára is választani, illetve találni. Feladataikat tantárgyanként kéthetes periódusokban adjuk ki. Ezen belül idejüket és haladási ütemüket önállóan kell kialakítaniuk, de aki erre nem képes, annak napi ütemezést készítünk, és az elvégzendő feladatokat határidővel látjuk el. A kapcsolatot levelezés útján is tartjuk. Időközönként vizsgákat rendezünk számukra, mindig a Tanodában. Itt ők is osztályzatokat szerezhetnek, de teljesítményüket szóban is értékeljük: a vizsgát közös beszélgetéssel zárjuk, ahol nemcsak a vizsga és a teljesítmény, de a lezárt időszak munkájának és tapasztalatainak értékelése is megtörténik.

EGYÜTTMŰKÖDÉS MÁS INTÉZMÉNYEKEL

A kábítószer-fogyasztók kezelése jó esetben igazi csapatmunka. Egyfelől a segítőnek nagy támogatásra van szüksége. A Tanodában ezt a támogatást a stáb biztosítja. Nehéz és merész vállalkozás "magányos farkasként" foglalkozni ezzel a problémával. Jó, ha a segítő néha kibeszélheti magát, és van, aki meghallgatja vagy mellette áll azokban a krízisekben, amikor elege van az egészségből, megrendül a hite és türelme, vagy csak egyszerűen nem tudja, hogyan lépjen tovább.

Ugyanilyen fontosak a kapcsolatok a rokon intézményekkel, melyek segítségét szükség esetén igénybe lehet venni akár konzultálás, akár egy beteg kezelésének céljából. Szükséges, hogy lássuk, hogyan gondolkodnak és dolgoznak mások. Mindig törekszünk arra, hogy vendégül lássunk vagy meglátogassunk olyan intézményeket, amelyek szintén foglalkoznak

kábítószer-fogyasztókkal. Szakmai kapcsolatainkat próbáljuk a legszélesebb körben működtetni. Ismerjük a kórházakat, ambulanciákat, önszolgáltató szervezeteket, csoportokat és rehabilitációs intézeteket. Jó, ha az érintettek minél több helyen vehetnek igénybe segítséget, és ezekről informálni tudjuk őket, bár az efféle kínálat nem túl nagy sem a fővárosban, sem másfelől az országban. Fontosnak tartjuk, hogy kapcsolataink - lehetőség szerint - ne formálisak legyenek: próbálunk személyekkel megismerkedni, együtt gondolkodni és tevékenykedni. Ha valaki tanácsot kér tőlünk, hol kezeltesse magát, szeretnénk elérni, hogy ne pusztán egy intézménybe, hanem egy személyhez tudjuk küldeni. Legsikeresebb és -tartalmasabb együttműködésünk a már említett Leo Amici Alapítvánnyal alakult ki: kapcsolatunk egy konkrét munkával kezdődött, együttműködésünk ebben csiszolódott, és gondolkodásmódunk nagyon hasonló.

Eddigi közös munkánk - tapasztalataink szerint - mindkét oldalon új és az érintett fiatalok fejlődését segítő lehetőség. A Tanoda szenvedélybetegségekkel küzdő vagy arra hajlamos, illetve erősen veszélyeztetett diákjai a komlói intézet kezelteivel való találkozásokkor a leghitelesebb képet kaphatják a szenvedélybetegségekről, a gyógyulás esélyeiről, folyamatáról. E találkozások egyrészt megelőző szerepet töltenek be, másrészt a kábítószer-, illetve alkoholfüggő tanodás fiatalokban erősíthetik az elhatározást, hogy megszabaduljanak e betegségtől.

A Leo Amici Alapítvány munkájában az iskola megjelenésével szélesedik a terápiás repertoár, s mivel gondozottjaink többnyire budapesti fiatalok, a Belvárosi Tanoda számukra konkrét - ottani terápiájuk befejezése utáni kivezető utat jelenthet. Sokat tanulhatnak egymástól a stábok, a segítők is a közös munka során. Közös terveink között szerepel, hogy a prevenciók tevékenység részeként iskolákat keresünk fel. Ezen alkalmakkor a komlói intézet színjátszó csoportjának előadása után (mely színházterápiás munkájuk eredménye) közösen kezdeményeznénk beszélgetéseket a részt vevő pedagógusokkal, diákokkal a szenvedélybetegségekről. Együttműködésünk mindkét intézmény tevékenységében hiányt pótol. A közös munka teljesebbé teszi mind a prevenciók, mind a rehabilitációs folyamatot. Az a fiú, akit kábítószerfüggőként vettünk fel a Tanodába, majd Komlóra került, s jelenleg a Tanodában készül az érettségi vizsgára, egy interjúban azt nyilatkozta: Komlón vannak a gyökereim, és Budapesten a perspektívám.

Fontos a szakmai kapcsolatok és tájékozottság széles köre azért is, mert egy-egy helyzetben csak alternatívák ismeretében lehet válogatni a megoldási módok között. Nem mindenkinek felel meg ugyanaz a kezelési mód. A kábítószer-fogyasztó személyiségét, helyzetét és igényeit minden esetben szükséges figyelembe venni.

Érdemes bevonni a közös munkába a szülőket is. Gyakran tapasztaltuk, hogy kábítószer-fogyasztó diákjaink családjai mit sem tud a fiatal e problémájáról. Kezdetben ez komoly kérdéseket vetett fel számunkra: kötelességünk-e beavatni a szülőt, elvesztjük-e ezzel tanítványunk bizalmát, vajon hogyan reagál a család, képesek vagyunk-e vállalni a szülővel való kapcsolattartást is stb.? De találkoztunk olyannal is, hogy a család szinte közreműködött a fiatal kábítószer-fogyasztásában: támogatta pénzzel, a szélsőséges viselkedési módok elfogadásával vagy éppen a figyelmetlenséggel.

Nem könnyű együttműködni a kábítószer-fogyasztók családjával. Mégis úgy tapasztaltuk, szükség van rá. Gyakran az ő változásuk is kulcsa a fiatal gyógyulásának. Ha az első rémült kétségbeesés vagy önmarcangolás után sikerül a szülővel partneri viszonyt kialakítanunk - felkészítve őt a várható nehézségekre -, kölcsönösen támogathatjuk egymás munkáját. Krízishelyzetben a család, a család belső kapcsolatai mindig átrendeződnek. Az átrendeződés eredménye lehet pozitív is. Ha a szülő félresiklott életű gyermeke mellé áll, segíthet felépülésében. Újrafogalmazhatják, alakíthatják megromlott kapcsolatukat. Sokszor a szülők ezt nem vállalják, de ilyenkor is jobb, ha tisztában vannak a valós helyzettel. Önmagában a titkolódzás megszűnése is sokat jelenthet mindkét fél számára.

MIT TEKINTÜNK EREDMÉNYNEK?

Sokszor és sokat tépelődöttünk, mit tekinthetünk eredménynek munkánkban? Azt gyorsan meg kellett tanulnunk, hogy értékelni tudjuk az apró részsikereket is. Hiszen nagyon sok a kudarc, a kilátástalan helyzet, a hosszú évek után is stagnáló állapot, a visszaesés, és ehhez képest igen kevés a teljes felépülés. Tudjuk, hogy nem elég, önmagában csak részeredmény, ha valaki abbahagyja a kábítószer-fogyasztást. Bár ezt is megtanultuk értékelni. Lehetőségeink szűkösek, de az alábbiakat eredményként tudjuk értékelni:

- képesek vagyunk nyíltan beszélni a kábítószerrel, információkat adni és szemléletet formálni;
- sokan fejezik be úgy tanulmányaikat a Tanodában, hogy nem próbálják ki és nagy valószínűséggel nem is fogják kipróbálni a kábítószereseket, mert értelmes célokat találtak, és elég erősek ahhoz, hogy tudjanak értük dolgozni;
- a tanodás fiatalok tájékozottak ebben a témában;
- a próbálkozónál meg tudjuk előzni a függőség kialakulását;
- az alkalmi fogyasztók közül sokan a Tanodában töltött évek alatt hagyták abba a kábítószer-fogyasztást;
- kapcsolatot tudunk fenntartani kábítószerfüggőkkel, és motiválni tudjuk őket az absztinenciával és/vagy a felépüléssel kapcsolatos szándékukban;
- a Tanodában senkinek nincs szüksége titkolódzásra, mindenki nyíltan vállalhatja problémáját;
- a Tanodában nincs kábítószerárusítás;
- diákjaink megtanulják, hogy törődni kell társaikkal, egymással;
- megtanulnak segíteni egymásnak, figyelni egymásra;
- tudunk kábítószer-fogyasztókkal tanulni;
- értelmes feladatokat tudunk kínálni;
- segíteni tudunk perspektívák megfogalmazásában és kipróbálásában;
- terepe tudunk lenni a személyiség fejlődésének, változásainak;
- olyan értékeket képviselünk, melyekbe a serdülők kapaszkodhatnak, melyek fontosabbak lehetnek a kábítószereseknél;
- a tanár-diák viszony a Tanodában szereteten, bizalmon alapuló együttműködő kapcsolat, melyre támaszkodni lehet, s amely minta a drogmentes emberi kapcsolatok további alakításához.

A legfontosabb talán az, hogy működtetni tudunk egy olyan iskolát, ahol kábítószeres fiatalok is tanulhatnak, és ez része lehet gyógyulásuk, felépülésük folyamatának.

MELLÉKLET

A Magyarországon leginkább elterjedt kábítószeres és kábítószerpótló anyagok

KÁBÍTÓSZEREK

Cannabis

A cannabis a Közép-Ázsiából származó, de az egész világon megtalálható indiai kender nőivarú egyedének a terméke. Ezen a néven foglalhatók össze mindazok a kábítószeres, melyek e növényből nyerhetők. Hatóanyaga a THC (tetra-hidro-cannabinol). A cannabisból három nagyobb kábítószerfajtát származtatnak: a marihuánát, a hasisgyantát és a hasisólapot.

A marihuána fű, spangli, joint- a kendernövény felső szára, levele és a magja kiszáritott állapotban. Dohányszerű vagy teához hasonló növényi zúzalékként fordul elő. Színe szárítás előtt zöld, utána barna.

Jellemző fogyasztási módja: dohánnyal keverik össze, majd cigarettaként vagy pipában szívják el.

Ára (az árak 1996-ra vonatkoznak): 300-500 Ft/1 db dohánnyal összekevert cigaretta.

A hasisgyanta - "haska, rakéta, csarasz, csoki"- a kendernövény ágvégein és szárán összegyűlő gyantaszerű anyag, mely képlékeny, bármivel vegyíthető, keverhető.

Európában az egyik legáltalánosabban használt kábítószer. A felhasználáshoz a gyantát alkohollal feloldják, majd szárítják és porrá zúzzák.

Pipába töltve önmagában vagy dohánnyal keverve szívják.

Ára: nincs pontos adat.

A hasisólap a hasis oldatából lepárlással nyert legmagasabb hatóanyagtartalmú cannabis-termék, ami viszonylag ritkábban fordul elő.

Fogyasztása általában cigarettára vagy dohányra csepegtetéssel történik.

Ára: nincs pontos adat.

A cannabiszszármazékok fogyasztásának következményei: értelmi képességek átmeneti romlása (memória zavarok, koncentrációs képesség csökkenése, érdeklődés elvesztése stb.), hormonális zavarok (elvetélés, impotencia), emlékezetkiesések, látási és légzési zavarok, a magas kátránytartalom miatt nagyobb a valószínűsége a rákos megbetegedéseknek.

A folyamatos fogyasztás eredményeként pszichikai függőség alakulhat ki, az újabb adag hiányában elvonási tünetek lépnek fel.

Használatukra utaló jelek: kisméretű műanyagzacskók, alufólia, cigarettapapír, csipesz, égetett kender szaga, kisméretű pipa.

Heroin

A heroin - "hercsi, hernyó"- alapanyaga a nyers ópium.

Tiszta állapotban fehér por, szennyezettebb állapotban lehet homokszínű, világosbarna, durva, szemcsés tapintású, íze keserű. Használata: leggyakrabban oldott állapotban fecskendővel "belövik" (intravénásan beadják maguknak), de a felhevítés utáni belélegzés is elterjedt. Viszonylag ritkább a felszipantás.

Ára: 5 000-6 000 Ft/gr.

A heroin fogyasztásának leggyakoribb következményei: álmoság, levertség, székrekedés, tompuló fájdalomérzet, eufória, orrfolyás, könnyezés, émelygés, hányás, pupillaszűkület, izom- és ízületi fájdalmak, gyomor- és a bélműködési zavarok.

Néhány alkalommal történő fogyasztás már elég lehet ahhoz, hogy fizikai és pszichikai függőség alakuljon ki. Ha nem kerül újabb adag drog a szervezetbe, rendkívül súlyos elvonási tünetek léphetnek fel. A heroinfüggő személy már nem az euforikus állapot elérésére törekszik, hanem a heroinhiány megszüntetésére.

Használatára utaló jelek: szokatlanul hajtogatott papírtasakok, tűk, fecskendők; meghajlított, kormos aljú kiskanál, érzésszorító; tűszúrásnyom a karon, letörött végű cigarettafilter.

Amfetaminszármazékok

Az amfetaminszármazékok - "Speed, röpci"- mesterségesen előállított, szintetikus kábítószeres, melyeket eredetileg orvosi felhasználásra fejlesztettek ki, majd a második világháború alatt, illetve után terjedtek el kábítószerként.

E kábítószer legtöbbször tablettá formájában vagy oldott állapotban, ampullázva fordul elő, de megtalálható poralakban is.

Hatására a fogyasztó élénkebbé, ingerlékenyebbé válik, teljesítőképessége megnövekszik, de felléphet étvágytalanság, álmatlanság is. Tartós fogyasztása esetén légzészavar, depresszió, paranoia alakulhat ki, de káros hatással van a szív működésére és a vérnyomásra is. Többszöri fogyasztás esetén erős pszichikai függőség jöhet létre.

Hasonló fizikai és pszichikai tünetegyüttes figyelhető meg a fiatalok körében egyre elterjedtebb, amfetaminszármazékot tartalmazó Extasy tabletták fogyasztásakor is.

Ára: Speed 3 000-5 000 Ft/gr; Extasy 2 000-3 000 Ft/db.

Használatára utaló jelek: tabletták; hosszú időszak alvás vagy pihenés nélkül.

LSD

Az LSD - "bélyeg, trip, lecsó"- (Lizergsav-dietil-amid) a központi idegrendszerre gyakorolt hatása révén hallucinációkat kiváltó anyag. Első fogyasztói az amerikai hippimozgalom tagjai voltak, akik "tudattágító tulajdonságai" miatt használták. Bár eredete természetes alapú, szintetikus úton állítják elő.

Az eredeti anyag szagtalan por, melyet tablettaként, oldatban, cukorban oldva hoztak forgalomba. Ma leggyakrabban itatóspapírt vagy "bélyeget" itatnak át vele, és így forgalmazzák.

Az LSD elfogyasztása után heves hallucinációk lépnek fel, a fogyasztó elveszti tér- és időérzékét, kialakulhat az ún. "mindenhatóság" érzése: a kábítószeres úgy érzi, hogy tud a vízen járni vagy repülni. A túladagolást követően, de bármely dózisonál is olyan állapot jöhet létre, amit a félelem és a pánikreakciók jellemeznek. Ilyenkor előfordulhat öngyilkossági kísérlet is.

A rendszeres fogyasztása következtében erős pszichikai függőség jöhet létre. A személyiség súlyos torzulásaként elmebetegség, üldözési mánia alakulhat ki.

Ára: 1 000-2 000 Ft/bélyeg.

Használatára utaló jel: apró bélyegek.

Kokain

A kokaint - "kocsz, koko"- elsősorban a Dél-Amerikában honos kokacserje leveléből kémiai úton vonják ki. Tiszta állapotban fehér színű, kesernyés ízű por, melyet elsősorban orron át szippantanak fel, ritkább esetben oldott állapotban intravénásan adnak be.

A kokain fokozza a testi és szellemi teljesítőképességet, melynek elmúltával hamarosan depressziós zavarok jelentkeznek: fáradtság, levertség, de utóhatásként jelentkezhet agresszió is.

Tartós fogyasztása esetén kialakulhat üldözési mánia, álmatlanság, súlyos májkárosodás, hallucinációk. Pszichikai függőség jöhet létre, mely súlyos elvonási tüneteket vált ki. Túladagolása a keringés és a légzés összeomlását eredményezheti.

Ára: 10 000-15 000 Ft/gr.

Használatára utaló jelek: apró tasakok, alufólia, borotvapenge, kis méretű tükör, kávéskanál.

KÁBÍTÓSZERPÓTLÓ ANYAGOK

Szerves oldószerek

Hazánkban a hatvanas évektől kezdődően terjedt el a ragasztók, benzinek, festékek, hígítók stb. inhalálása ("szipuzás"). A műanyag zacskóból történő belélegzést követően erős kábultságot okoznak, és hasonló hatást váltanak ki, mint a kábítószerek.

A gőzök belélegzése azonban súlyos következményekkel jár. Hatására károsodik a tüdő, elhalnak az agysejtek. Elhúzódo használatát követően idegrendszeri károsodás és ebből következően mentális leépülés jöhet létre.

A szipuzás sokszor okozott halált, mivel a kábulatban lévő személy az arcára húzott műanyag zacskótól megfulladt.

Használatára utaló jelek: bizonytalan járás, az anyag szaga a ruházaton, aluszékonyság; bódulat; szokatlan szárazság a szem, száj, és az orr körül; indokolatlan ingerlékenység.

Pszichotrop hatású gyógyszerek

A kábítószerezéleket közvetlen előzménye lehet a pszichotrop anyagokat tartalmazó gyógyszerek megszerzése és kóros élvezete. E szerek használatát szinte mindig valamilyen más bűncselekmény elkövetése előzi meg, hiszen a megszerzéshez lopást vagy vényhamisítást kell elkövetni.

Ilyen anyagok a különböző nyugtatók, altatók, serkentők (Noxyron, Seduxen, Andaxin, Elenium stb.). Legtöbbször alkohollal együtt fogyasztják őket, hogy hatásukat fokozzák.

Rendszeres szedésük súlyos fizikai és lelki függőséget okozhat.

A fogyasztás következtében maradandó máj-, illetve agykárosodás léphet fel, vagy halálos kimenetelű mérgezés, túladagolás jöhet létre.

Használatukra utaló jelek: különböző gyógyszerek és kapszulák, sok fekvés és alvás; gyakori szédülés.

Máktea

Kábítószer-élvezetnek minősül az utóbbi években elterjedt máktea fogyasztása is. A száraz mákgubók kifőzése során készített máktea kb. 15 fajta ópiátszármazékot tartalmaz.

A máktea fogyasztása ugyanolyan súlyos pszichikai és fizikai függőséget eredményez, mint a heroin. Az elvonási tünetek intenzívek lehetnek.

Használatára utaló jelek: mákgubó, gyors fogyás és soványság, hiányos fogazat, "koravén" ember benyomását keltő arc, meglassulás, beszűkülés és motivációhiány.

A kábítószer használatára utaló tünetek és tárgyak

TÜNETEK

A kábítószerek használatát egy laikusnak nehéz megállapítani, mert a tünetek többségének számos más oka is lehet. Figyelmeztető jel lehet a kábítószer-fogyasztásra, ha több pszichés és testi tünet együttesen jelentkezik.

A tünetek jelentkezése függ a használt kábítószer mennyiségétől és minőségétől, valamint a fogyasztó egyéni alkatától. A tüneti képből ötvöződhetnek a fogyasztás és az elvonás okozta tünetek.

Pszichés tünetek

- idegesség, nyugtalanság, feszültség, ingerlékenység, elégedetlenség;
- pesszimista hangulat, reménytelenségérzés, kedvetlenség, levertség, közömbösség és közöny;
- indokolatlan örömkitérés, váratlan és meglepő közlékenység;
- figyelem- és koncentrációzavar;
- feledékenység;
- indokolatlan fáradékonyság, gyors kimerülés, teljesítményingadozás;
- alvászavarok (aluszónyság vagy álmatlanság), zavaró álmok;
- a tér- és időbeni tájékozódás zavara;
- túl sok, gyakran összefüggéstelen vagy egy témához rögzülő, attól el nem téríthető beszéd;
- indokolatlan félelemérzés, amely állandóan vagy rohamszerűen jelentkezik;
- hallucinációk, víziók, deperszonalizáció;
- függetlenné válás a tényektől (derealizáció);
- büntudat és lelkiismeretfurdalás;
- az önbizalom, a felelősségérzés és a kötelességtudás csökkenése.

Testi tünetek

- tüsszúrásnyomok, valamint a bőrön látható egyéb elváltozások (pl. kis kiterjedésű véraláfutások, a bőr elszíneződése, kis gennygócok);
- beesett arc, kimélyültebb szemgödör, bevérzett szem, fekélyes sebek az arcon;
- túl szűk vagy túl tág pupilla;
- a bőr, különösen az arcbőr hamuszürke vagy sápadt, esetleg kékesen elszíneződött;
- szájszárazság;
- ok (pl. megfázás) nélkül jelentkező orrfolyás;
- étvágytalanság (amelyhez gyakran társul hányinger és hányás), erős fogyás;
- szomjúság, elsősorban édes italok, rostos levek fogyasztása iránti igény;
- túlzott érzékenység külső ingerekkel (zaj, fény, fájdalom) szemben;
- szédülés, a járás elbizonytalanodása (noha nincs alkoholszag);
- szívpanaszok (pl. szívszűrés vagy lassú pulzus);
- a fogazat ápolatlan, elromlik (a kábítószer okozta kábulatban a kábítószeres túlzott erővel harapja össze vagy vicsorítja a fogait);
- székrekedés és hasmenés, pupillaszűkület és -tágulás váltakozása;
- izzadási rohamok.

Magatartásbeli változások

- korábban meglévő érdeklődés csökkenése;
- a tanulási eredmények hirtelen lényeges rosszabbodása;
- a családon belüli kapcsolat romlása;
- kritikátlan, terv és cél nélküli "szabadságra" törekvés;
- a korábbi életmód, szokások minden ok nélkül történő megváltozása;
- a környezethez való alkalmazkodás romlása;
- a külső, a ruházat elhanyagolása;
- kimaradások a szülői házból és az iskolából (esetleg az iskola végleges abbahagyása);
- zárkózottság, az új barátok eltitkolása;
- hosszú időszakok pihenés vagy alvás nélkül;
- megnövekedett pénzülséglet.

TÁRGYAK

- alufóliadarabkák és különlegesen hajtogatott papírtasakok (ebbe szokták csomagolni a hasist, a marihuánát, az LSD-t és a heroint);
- színes, préselt, láthatóan nem gyári készítésű tabletták és cukoradarabkák;
- injekciós tű, fecskendő, éreszorító;
- szokatlan tárgyak felbukkanása (pl. levélmérleg);
- kormos, égett aljú és meghajlított kiskanál;
- a lakásban rendszeresen szokatlan szag;
- kifacsart citromhéjak vagy citromlé flakonok (a citromlé a fecskendőbe felszívás előtt a por alakú heroin oldódását segíti);
- üres vagy kitöltött orvosi receptek, indigópapír;
- letörött cigarettafilter;
- dohányyszerű növényi törmelék;
- kisméretű pipa;
- csipesz.

A kábítószer-fogyasztás és -kereskedés jogi vonatkozásai

Írta: Pelle Andrea ügyvéd (Társaság a Szabadságjogokért)

A közhiedelemmel ellentétben nemcsak a tiltott drogok (marihuána, hasis, ópiátok, LSD, amfetaminok stb.) eladása, hanem fogyasztása is bűncselekménynek számít Magyarországon. A Büntető Törvénykönyv 282. paragrafusa szerint, "aki kábítószerrel a hatósági előírások megszegésével (tehát nem az orvosa által elrendelt módon) természet, előállít, megszerez, tart, kínál, átad, forgalomba hoz, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz vagy azzal kereskedik, büntetést követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető."

A felsorolásban nem szerepel a fogyasztás szó, de gyakorlatilag lehetetlen drogot fogyasztani anélkül, hogy előzőleg az ember ne állítaná elő vagy ne szerezne be. Nem meglepő hát, hogy a jogalkalmazó is így értelmezi a fenti passzust, és szép számmal indítanak fogyasztók ellen büntető eljárást.

Ahhoz, hogy valaki ismerje a droghasználat lehetséges jogkövetkezményeit, még két fogalommal kell tisztában lennie: az ún. csekély és a jelentős mennyiség jogi meghatározásával. Ha valaki ugyanis csekély mennyiséggel követi el a "visszaélést", az csak vétség miatt vonható felelősségre, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető. Akinél a csekély mennyiségnél több, de a jelentős mennyiségnél kevesebb kábítószerrel találunk, annál az ún. alapeset valósul meg, ami max. öt éves börtönbüntetést jelent. Aki pedig jelentős mennyiségű kábítószerrel szerez meg, tart stb., az "lebukása" esetén 5-15 évig terjedő szabadságvesztéssel számolhat.

A csekély és a jelentős mennyiség meghatározását a Legfelsőbb Bíróság 155. sz. Büntető Kollégiumi Állásfoglalása tartalmazza. Mindkét esetben alapegység a kábítószerrel egészséges emberre halálos, illetve toxikus dózisa. A csekély mennyiség ennek tízszerese, a jelentős mennyiség pedig ennek százszorosa.

	Halálos vagy toxikus adag*	Csekély mennyiség	Jelentős mennyiség
Heroin	0, 05-0, 075 g	0, 6 g	6 g
Morfin	0, 2-0, 4 g	3 g	30 g
Metadon	0, 02-0, 6 g	3 g	30 g
Kokain	0, 4-1 g	7 g	70 g
Amfetamin	0, 05-0, 2 g	2 g	20 g
LSD	0, 1-1, 3 g	7 g	70 g
Cannabis	nem bizonyított	10 g	100 g

*(egészséges emberre nézve)

A kenderszármazékok esetében - mivel ezek hatóanyagának, a delta-tetrahidrocannabinolnak (THC) sem halálos, sem toxikus dózisa nem ismert - a Legfelsőbb Bíróság úgy döntött, hogy a szakértő a hazai és a nemzetközi tapasztalatok alapján adja meg a mennyiségi besorolást. Csekély mennyiségnek a 10 gr THC-t, jelentős mennyiségnek pedig a 100 g-ot szokták megjelölni.

A félreértések és félreértelmezések forrása (mely szerint a fogyasztást nem büntetik) az, hogy aki a csekély mennyiségű kábítószerrel saját használatra természet, állítja elő, szerzi meg vagy tartja, és/vagy a kábítószer-fogyasztással összefüggő - kétévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő - bűncselekményt követett el, és az első fokú ítélet meghozataláig igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos kábítószer-függőséget megelőző vagy gyógyító kezelésben részesült, nem büntethető. Fontos, hogy ez, a büntethetőséget megszüntető ok csak arra vonatkozik, aki saját használatra szerzi meg, állítja elő vagy tartja a kábítószerrel. Ezzel a lehetőséggel nem élhet az, akiről bebizonyosodik, hogy pl. másnak akár ingyen átadja, kínálja, az országba behozza a tiltott drogot (pl. a hollandiai kvázi legális fűvet). Az is bűncselekmény, ha egy magyar állampolgár hollandiai utazása során a Coffee Shopban vesz és használ drogot, tehát nem érdemes nagy nyilvánosság előtt dicsekedni esetleges saját élményeinkkel.

A kábítószer-fogyasztással összefüggő és gyógykezelés esetén szintén büntetlenül elkerülhető bűncselekmények a magánokirat-hamisítás és a kisebb lopások.

A következőkben két példa szemlélteti, hogyan is működik mindez a gyakorlatban.

1. eset: X. Y. éppen heroint vásárol az utcán, amikor igazoltatják a rendőrök. Egy adagot találnak a zsebében, vagyis csekély mennyiséget. Beviszik a kapitányságra, vér- és vizeletvételek, kihallgatás. Elismeri a fogyasztást. A lakásán házkutatást tartanak, de kiskanálon és használt fecskendőn kívül mást nem találnak. X. Y. nyilatkozik, hogy vállalja a gyógykezelést. A büntető eljárást felfüggesztik egy évre, ezalatt zajlik a fél éves folyamatos kezelés. Elfogadják a kórházi, ambulanciái, rehabilitációs

otthoni igazolásokat is. Az igazolás bemutatása után az eljárást megszüntetik.

Ez a folyamat jó esetben. Rossz esetben több ügye is van X. Y. -nak, és a rendőrök úgy döntenek, hogy nem jogosult a választásra (gyógykezelés büntető eljárás helyett). Ehhez egyébként nincs joguk, a büntetőeljárás szabályok nem biztosítanak mérlegelési jogot sem a nyomozó hatóságnak, sem a bíróságnak. Ha a felfüggesztés és a megszüntetés feltételei fennállnak, azt kell és nem csak lehet alkalmazni. (A megszorítás csupán annyi, hogy egy eljárást csak egyszer lehet felfüggeszteni, vagyis ha valaki a felfüggesztés ideje alatt - egy év - nem teljesíti a fél év folyamatos gyógykezelést, akkor ebben az eljárásban nincs több lehetősége, büntetést fognak kiszabni rá.) Tehát ha a rendőrségen nem függesztik fel az eljárást, lesz tárgyalás, és az első fokú ítélet meghozataláig kell igazolni a gyógykezelést, bármikor a bírói szakban.

2. eset: A. A. és Z. Z. egyetemi hallgatók. Baráti társaságban, szórakozóhelyen füvet szívznak. Más illegális drogot soha nem használtak. Razzia, igazoltatás, zsebürítés, a rendőr felismeri a törmeléket. Mindkettőt előállítják, vizeletvizsgálat, kihallgatás. A. A. azt mondja, hogy Z. Z hozta a füvet, ő "csak"elfogadta. Z. Z nem tagadja. A vizeletből kimutatják a THC-t (átlag 30 napig árukkodik!). A. A-t drogambulanciára irányítják megelőző gyógykezelésre. Z. Z. ellen tovább folyik az eljárás, mivel ő volt a beszerző, vagyis átadta a kábítószer, így rá nem vonatkozik a büntethetőséget megszüntető ok, még akkor sem, ha megelőző gyógykezelésen vesz részt. A kérdés csak az, hogy A. A számára miért szükséges a megelőző gyógykezelés? Feltehetően nála még a függőség kezdeti tünetei sem jelentkeztek, mivel alkalmi szerhasználó, gyógykezelésre az orvosok szerint sincs szüksége. A gyógykezelést azért vállalta, mert még mindig jobb a biztos féléves formalitás, mint a rendőrségre járni, és várni egy elő re nem kiszámítható ítéletet. (Egyébként a tapasztalat az, hogy az alkalmi lágydrog-fogyasztók esetében megrovást, de gyakrabban próbára bocsátást alkalmaznak. A próbára bocsátás azt jelenti, hogy nem hoznak ítéletet, nem szabnak ki büntetést, és ha a próba ideje rendben letelik - nincs újabb bűncselekmény -, az ügyet meg nem történtenek tekintik.)

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy ma Magyarországon az alternatív gyógykezelés (elterelés) lényege nem az, hogy a kiszabott büntetés ismeretében válthatja azt át az ember valamilyen időtartamú gyógykezelésre (pl. Svájc), hanem csak a bűnösség megállapítása előtt léphet ki az eljárásból.

MIT KELL TUDNI, HA VALAKI "MEGBUKIK"?

A gyanúsított nem köteles igazat mondani, sőt egyáltalán nem köteles bármit is mondani. Megtagadhatja a vallomástételt teljes egészében vagy részleteiben (csak egyes kérdésekre nem ad választ).

Kérhet védőt, megjelölheti azt is, hogy kit. Ennek akkor van jelentősége, ha fogva tartják. A gyanúsított ragaszkodhat ahhoz, hogy csak a védője jelenlétében tegyen vallomást. Ezt persze nehéz kivitelezni, ha valaki kábítószer vagy elvonási tünetek hatása alatt áll.

Nem célszerű meggondolatlanul beszélni: minden, amit a gyanúsított mond, felhasználható ellene akkor is, ha visszavonta, de az esetleg kirohított vallomást azért vissza kell vonni.

Fogyasztásért nem szoktak sem őrizetbe, sem előzetesbe venni.

Vigyázat! Kábítószeres ügyekben könnyen válik a tanúból gyanúsított!

DROG-JOGSEGÉLYSZOLGÁLAT

(fenntartja a Társaság a Szabadságjogokért civil szervezet)

1. Félfogadás minden kedden 14-17 óra között, címet telefonon közlünk. Bejelentkezés (névtelenül is): 175-3654
2. Félfogadás páros pénteken 12-14 óráig

Jász utcai Drogambulancia, Budapest, XIII. ker. Jász u. 88.

A kábítószer-fogyasztás hatása a bűnügyi helyzetre

Készítette: Soltész Miklós r. főhadnagy Országos Rendőrfőkapitányság, Bűnmegelőzési Osztály

A KÁBÍTÓSZERFOGYASZTÓK ÁLTAL JELLEMZŐEN ELKÖVETETT BŰNCSELEKMÉNYEK

A kábítószer-fogyasztókat jellemző ún. "kábitószeres életút" állomásait vizsgálva megfigyelhetünk olyan magatartásokat, melyek kifejtésével a fogyasztó más bűncselekményeket is megvalósít a szükséges kábítószer megszerzése, illetve az annak megvásárlásához szükséges pénz előteremtése érdekében.

Ezen magatartások többnyire olyan nagy mértékben veszélyesek a társadalomra, hogy kifejtőjükkel szemben az állam a büntetőjog eszközeivel lép fel.

Jellemző, hogy a fogyasztó jövedelme nem elégséges a kábítószer megszerzéséhez, és ezért először a családi kassza megdezsmálásával, majd a lakásban található értékek eladásával próbál meg pénzhez jutni. Amennyiben ez már nem lehetséges, nagy valószínűséggel vagyon elleni bűncselekmények révén próbál meg kiegészítő jövedelemre szert tenni.

Elterjedt módszerként - bandákba verődve vagy magányosan - bolti lopásokat követ el, majd a megszerzett tárgyakat értékesíti.

Az utóbbi években emelkedett az egészségügyi intézmények, gyógyszertárak sérelmére elkövetett olyan betöréses lopások száma, amikor kábítószer motiválta az elkövetőt kitöltetlen orvosi vények vagy bélyegzők eltulajdonítására.

Az ilyen módon megszerzett orvosi vények kitöltésével, majd felhasználásával az elkövető a lopás bűncselekményén túl magánokirat-hamisítást is megvalósít.

Konkrét statisztikai adatok nem állnak rendelkezésünkre, de feltehetően megemelkedett az olyan bűncselekmények (rablás, kifosztás, testi sértés stb.) száma, amelyek kábítószerrel hozhatók összefüggésbe.

Szaporodtak az olyan esetek is, amikor kábítószer hatása alatt álló fiatal követett el valamilyen sérüléssel vagy halállal járó közlekedési bűncselekményt (közúti veszélyeztetés, közúti baleset okozása, cserbenhagyás), illetve vált közlekedési baleset áldozatává.

A legnagyobb veszélyt ilyen vonatkozásban azok a kábítószeresek jelentik (amfetamin, Extasy tabletták, marihuána, hasis), melyek fogyasztása tömeges mértékben fordul elő a hétféle éjszakákat átszórakozó fiatalok körében. A szerek hatására a fogyasztó elveszti önkontrollját, nincs veszélyérzete, romlik a távolság-, sebesség-, tér- és időérzéke.

Összefüggés mutatható ki a kábítószer-fogyasztás és a prostitúció között is. Egyre növekszik azoknak a prostituáltaknak a száma, akik azért bocsátják áruba testüket, mert csak így tudják előteremteni a kábítószer megvásárlásához szükséges pénzt. A másik ok, hogy a prostituált életformát csak kábítószer hatása alatt tudják elviselni.

A kábítószeresek terjedése szempontjából különösen veszélyes lehet, ha a fogyasztó, más lehetőséget nem látva, maga is az anyag terjesztőjévé válik, vállalva a szigorúbb büntetőjogi megítélés kockázatát és következményeit.

A kábítószerfüggők számának folyamatos növekedésével emelkedik nemcsak a terjesztők száma, hanem egyre gyakoribb, hogy a kábítószerfüggő bandák olyan futárokat alkalmaznak a kábítószeres országhatáron történő behozatalára-kivitelére, akik az ígért haszon reményében teszik kockára szabadságukat vagy - bizonyos csempésmódszereknél - akár az életüket is.

A KÁBÍTÓSZERREL VALÓ VISSZAÉLÉSEK MIATT ELRENDELT BÜNTETŐELJÁRÁSOK ÉS AZOK JELLEMZŐI

1995-ben az ismertté vált bűncselekmények száma - visszaélés kábítószerrel - 429 volt. Ez 67, 9 %-kal több az előző évinél (1994-ben 256 bűncselekmény vált ismertté). A leginkább fertőzött terület Budapest, ahol 1995-ben 151 bűncselekmény vált ismertté.

A megyék helyzetét vizsgálva jelentős emelkedés következett be Borsod-Abaúj-Zemplén (78 eset) és Csongrád megyében (58 eset). Az ezen megyékben történt nagyarányú emelkedés azonban nem kizárólag a visszaélések számának növekedésével magyarázható: oka lehet a rendőrség felderítő munkájának eredményessége is.

Az elmúlt évben összesen 683, 183 kg kábítószeret foglaltak le a büntetőeljárások során, ebből továbbra is a legjelentősebb a heroin mennyisége (kb. 568 kg). Nagymértékben növekedett a lefoglalt Extasy tabletták száma (kb. 3 800 db), mely a 14-18 évesek körében vált egyre népszerűbbé.

A rendőrség bűnügyi szervei 5 hasiskenderültetvényt számoltak fel, ahol mintegy 500 kg hasiskendert semmisítettek meg.

1995-ben több mint 300 főt vontak eljárás alá kábítószerrel való visszaélés miatt: magyar állampolgárokon kívül a térség országainak polgárai éppúgy megtalálhatók köztük, mint az amerikai és afrikai államokból származó elkövetők.

1995-ben 5 olyan haláleset történt, amely kábítószer-túladagolásra vagy kábítószer-fogyasztás miatt bekövetkezett balesetre vezethető vissza.

A Medián Közvélemény- és Piackutató Kft. felmérése a magyarországi kábítószerhelyzet megítéléséről

Magyarország belépett azon országok közé, ahol a kábítószeres jelenléte komoly veszélyt jelent a társadalomra és azon belül is elsősorban a fiatalokra. Évről évre növekszik a drogfogyasztók és a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények száma. Ugyanakkor sok a témával kapcsolatos félelem és tévinformáció. Egy 1995 tavaszán végzett közvéleménykutatás szerint a magyar társadalom többsége a kábítószer-fogyasztást azonosítja a bűnnel. A kábítószer-függőséget az addiktológiai szakemberek kivételével sem a jog, sem a társadalom nem kezeli betegségnek.

Az 1995 márciusában készült felmérés egyik legszembeötlőbb eredménye, hogy a közvélemény meglehetősen aggasztónak tartja a hazai kábítószerhelyzetet. Tíz társadalmi probléma súlyossági rangsorában - az alkoholizmussal és az öngyilkosságok nagy számával holtversenyben - a harmadik helyre került. Ezt a problémát csak a közbiztonság romlása és a szegénység terjedése előzi meg.

A közvélemény ugyanakkor más országokhoz viszonyítva nem tartja drámainak a jelenlegi droghelyzetet, de aggasztónak véli azt a trendet, hogy öt éven belül növekedni fog a kábítószeres fogyasztás hazánkban is.

A kábítószer-fogyasztást a lakosság többsége jellemhibának vagy akaratgyengeségnek tartja, és csak 28 %-a betegséggnek. Ennek ellenére a drog rabjait a nagy többség (84 %) utalná gyógykezelésre, és csak 4% az, aki sorsára hagyná őket. Büntetőjogi szankciókat a kábítószer-élvezőkkel szemben a megkérdezettek 11 %-a tart indokoltnak.

A társadalomban csekélyek a kábítószeresekkel kapcsolatos ismeretek. Az emberek 12 %-a egyet sem tudott megnevezni, és csak negyedrészüket ismert hírből négyet vagy többet.

Az emberek 92 %-a úgy ítéli meg, hogy nem szabad engedni semmilyen kábítószer legális árusítását.

A közvéleménykutatást 1995. március 24-28-a között készítette a Medián, az ország településszerkezetét tükröző közel 100 településen, 1 200 - 18 éves és idősebb - állampolgár személyes megkérdezésével.

Hasznos címek

TANÁCSADÁS, SEGÍTSÉGNYÚJTÁS DROGHASZNÁLÓK ÉS HOZZÁTARTOZÓIK, VALAMINT SEGÍTŐ SZEMÉLYEK SZÁMÁRA

Nyíró Gyula Kórház és Rendelőintézet Pszichiátriai Rendelése és Drogambulanciája

1135 Budapest, Jász u. 84-88.
Tel.: 2704-222, 2704-223, 2704-224/114 vagy 120-as mellék

Drogmegelőzési Módszertani Központ és Ambulancia

1119 Budapest, Karolina út 19-21.
Tel.: 1666-627

Magyar Karitás, Rév Ambulancia

1115 Budapest, Bartók B. út 96.
Tel.: 1664-455

Drog Stop Egyesület

1325 Budapest, Újpest I. Pf.223.
Tel.: 2673-344

Ifjúsági Drog-Centrum

Csongrád megye, 6726 Szeged, Fésű u. 4.
Tel.: 62-436-353

Hajdú Bihar megyei Önkormányzat Kenézy Gyula Kórház Drogambulanciája

Hajdú-Bihar megye, 4024 Debrecen, Varga u. 1.
Tel.: 52-349-920

Forrás Tócoskerti Segítő Szolgálat

Hajdú-Bihar megye, 4024 Debrecen, Kishegyesi út 36.
Tel.: 52-348-867

Baranya Megyei Kerpel-Fronius Ödön Gyermekkorház, Ifjúsági Drogközpont

Baranya megye, 7621 Pécs, Dr. Majorossy Imre u. 10.
Tel.: 72-315-083

Támasz Krízis és Drogambulancia

Győr-Moson-Sopron megye, 9023 Győr, Szigethy A. u. 109.
Tel.: 96-411-807

Drogambulancia

Zala megye, 8900 Zalaegerszeg, Petőfi u. 24.
Tel.: 92-314-826

RÉV Ambulancia

Vas megye, 9700 Szombathely, Wesselényi u. 24.
Tel.: 94-336-946

JOGI TANÁCSADÁS DROGHASZNÁLÓK SZÁMÁRA

Társaság a Szabadságjogokért

1011 Budapest, Jégverem u. 8.
Tel.: 2147-102

Az egyéb lehetőségekről a Sziget Ifjúsági Szolgálat (1074 Budapest Rottenbiller u. 10. Tel.: 1225-572) ad felvilágosítást.

Ajánlott könyvek és kiadványok

Bayer István: A kábítószér
Bp., Gondolat, 1989.

Dr. Buda Béla: Szenvedélyeink
Bp., SubRosa, 1995.

William S. Burroughs: A narkós
Bp., Lord, 1995.

Dr. Elekes Zsuzsa - Paksi Borbála: A magyarországi középiskolások alkohol- és drogfogyasztása
Bp., Népjóléti Minisztérium, 1995.

Dr. Gerevich József: Terápiák társadalmi-társadalmak terápiaja, Változatok a "kakukk fészkekre"
Bp., Magvető, 1983.

Yvonne Keuls: A gyilkos fű
Bp., Magazin, 1992.

Dr. Kisszékelyi Ödön: A bódulat csapdájában, Fiatalkori narkománia
Írták: dr. Kisszékelyi Ödön, Németh Zsolt, Huber Béla
Bp., Tankönyvkiadó, 1989.

Marek Kotanski: Eladtam magam az embereknek
Bp., Mont Humán Menedzser Iroda - Drog Stop Budapest Egyesület, 1995.

M. G. Landes-Fuss: Egy rém ronda vörös barakk Amerikában
Bp., Magvető, 1987.

Nagy Gábor - Lovass Pál: A kábítószeresek világa
Bp., Medicina, 1985.

Karl Adolf Noack: Kábítószer-megelőzés Tanári kézikönyv
Szerkesztette: Bácskai Erika
Bp., Drogalapítvány, 1991.

Dr. Rácz József: A drogfogyasztó magatartás
Bp., Medicina, 1988.

Dr. Rácz József: Ifjúsági szubkultúrák és fiatalkori "devianciák"
Bp., Magyar Pszichiátriai Társaság, 1989.

Ernst Servais: A drogproblémák átfogó megelőzése, Gyakorlati kézikönyv tanárok, nevelők és szülők részére
Bp., Poliworld Alapítvány, 1991.

Korunk szenvedélybetegségei
Összeállította: Lakatos Mária
Halbach H.: Terminológia
Kampe, Helmut - Kunz, Dieter - Kremp, Mechtild: A kábítószer-fogyasztók különleges nyelve
Keump, Wolfram: A szenvedélybetegség biológiája
Lange, Hurt-Jürgen: Fialábbak-e a kábítószeresek?
Lange, Hurt-Jürgen: Az ópiátfüggés újabb bűnügyi megfigyelése
Bp., Közművelődési Információs Intézet, 1989.

RÖVIDÍTETT TANULMÁNYOK

A bódulat csapdájában: Fiatalkori narkománia
Szerkesztette: Vabrik László
Bp., Tankönyvkiadó, 1989.

Narkósok szülei vagyunk
Bp., Mátix Egyesület, é. n.

Kérdezd meg Alizt!
Egy amerikai kábítószeres lány megdöbbentő naplója
Szerző: ismeretlen
Gödöllő, graVit, é. n.

Droginfo-1995
Drogproblémákat felvállaló intézmények, társadalmi szervezetek, csoportok információs tára
Bp., Sziget Ifjúsági Segítő Szolgálat, 1996.

A Drogproblémák és Drogműhely című kiadvány megjelent kötetei

Bácskai Erika - dr. Gerevich József: Iskolai megelőzési modellkísérletek,
Drogműhely 1.
Bp., AEÁB, 1987.

Terestyéni Tamás: Kábítószer-problémával kapcsolatos tartalmak a magyar tömegkommunikációs eszközök 1987. évi
közléseiben
Drogműhely 2.
Bp., Orsz. Egészségvédelmi Tanács, 1988.

Czehowich, Dorinne: A drogelvonás módszerei
Drogproblémák 1.
Bp., AEÁB, 1987.

Az elsődleges megelőzés perspektívái (három tanulmány)
Drogproblémák 2.
Bp., AEÁB, 1987.

A drogproblémák megelőzése
Tanulmánykötet nevelőknek
Válogatta, szerkesztette és jegyzetekkel ellátta: dr. Gerevich József

Drogproblémák 3.,
Bp., KISZ KB, 1987.

Drogproblémák és személyiségzavarok
Válogatta és szerkesztette: dr. Cserne István
Drogproblémák 4.,
Bp., Orsz. Egészségvédelmi Tanács, 1989.

A francia modell - A narkománok kezelésének francia modellje
Válogatta és szerkesztette: Fridli Judit
Drogproblémák 5., Bp., Orsz. Egészségnevelési Tanács, 1988.

Önsegítő csoportok - Laikusok önkéntes társulásai a humán szolgáltatásban
Válogatta, szerkesztette és a fordításokat ellenőrizte: Fridli Judit
Drogproblémák 6.,
Bp., Orsz. Egészségnevelési Tanács, 1989.

A mellékletet összeállította: Tajta Gábor
Az előszavakat Liskó Ilona és Komáromi Éva írta

Budapest, 1996
A fotókat Tihanyi Bence készítette
ISSN 1219-5278
ISBN 963 9049 03 4

Győrik Edit, Tajta Gábor, 1996
Liskó Ilona, Komáromi Éva, 1996
Tihanyi Bence, 1996

Kiadja a Soros Alapítvány

Felelős kiadó: a Soros Alapítvány igazgatója
Felelős szerkesztő: Sebes Katalin
Sorozatterv: H-ArtDirectors
Készült a Szalai Műhelyben,
1184 Budapest, Üllői út 290. Tel.: 295-4632